
katsaus

KARI E. TURUNEN	3	Kansallinen alitajunta
VEIKKO SALOVAARA	5	Yhdessäonnistumisen etiikka
JOUKO SIHVO	12	Uskonnot kohtasivat
DALAI LAMA		tuomiokirkossa
RAIMO HARJULA		
VEIKKO PORRA	17	Tekniikan osaamisen mahti
JAN BLOMSTEDT	18	Kirjallisuuden filosofia
KARI E. TURUNEN	23	Maailmallisuus ja totuus
PÄIVI HUUHTANEN	27	Hiljaisuuden seikkailu

6 · 1988



KRIITTINEN KORKEAKOULU

katsaus



28. vuosikerta

JULKAISIJA	<i>Kriittinen korkeakoulu ry.</i>
TOIMISTO	<i>Kasarmikatu 19, 00130 Helsinki Avoimna 9—16 Puhelin 624 977 Postisiirtotili 715 56-0</i>
TOIMITTAJAT	<i>Kari E. Turunen, päätoimittaja Asta Haapalainen, toimitussihteeri Sini Piippo, toimittaja</i>
TILAUKSET	<i>95 mk/vuosi, 6 numeroa vuodessa</i>
IRTONUMEROT	<i>19 mk, Kriittisen korkeakoulun toimisto, Akateeminen kirjakauppa, Porthanian paperikauppa, Suomalainen Kirjakauppa, Kampus-kirja, Jyväskylä.</i>
ILMOITUKSET	<i>1/1 sivua 900 mk, 1/2 sivua 500 mk, 1/4 sivua 300 mk</i>
PAINO	<i>Painotalo MIKTOR Helsinki</i>

KRIITTINEN KORKEAKOULU on vuonna 1968 perustettu yksityinen valtion tuella toimiva kulttuurikeskus, joka

- tarjoaa virikkeitä kaikille aikamme ongelmista kiinnostuneille
- antaa uusia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen
- järjestää tilaisuuksia eri aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamiselle
- tarjoaa kiinnostuneille mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen.

SIHTEERISTÖ	<i>Esko Paakkola (yleissuunnittelu) Asta Haapalainen (tiedotus ja Inhimillisen kasvun seminaari) Liisa Kiesiläinen (kasvatuskulttuuriprojekti) Terttu Lemström (toimisto ja Inhimillisen kasvun seminaari) Sini Piippo (ohjelmatoiminta ja kolumnipalvelu) Erkki Pirtola (kuvataidekoulu) Keijo Tahkokallio (sapattikoulutus)</i>
JOHTOKUNTA	<i>Johtaja Tapani Sihvola (puheenjohtaja), filosofian lisensiaatti Markku Graae, professori Eino Heikkinen, kasvatustieteen kandidaatti Kauko Komulainen, professori Erkki Lähde, kirjailija Matti Paavilainen, dosentti Singa Sandelin, lääketieteen lisensiaatti Helinä Siikala, yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Kari E. Turunen, professori Reijo Wilenius</i>

Kriittisen korkeakoulun jäsenmaksu 40 mk/vuosi, ainaisjäsenmaksu 400 mk.

Katsaus on Aikakauslehtien liiton jäsen.

Katsauksen artikkelien osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli lähde mainitaan.

Kansallinen alitajunta

Tiedoton sielunelämä

Ajatuskulttuuri synnyttää ja siinä elää vaikuttavia ideoita. Yksi tämän vuosisadan tärkeistä ideoista on tiedoton sielunelämä. Siitä on tullut elämämme ja ajattelumme peruskategorioita.

Tiedämme, että tietoisien mielemme taustalla vaikuttaa voimia ja muodosteita, joista emme ole tietoisia. Elämän kriiseissä ne voivat aktivoitua ja koetella ihmissuhteitamme ja suhdettamme maailmaan. Niiden ankaruus on tällaisissa tilanteissa hämentävää ja saatamme tuntea suurta voimattomuutta niiden edessä. Rauhallisemmissakin elämänjaksoissa tiedottomat tekijät muodostavat persoonallisuutemme rajaehdot, joita emme ole juurikaan kykeneviä ylittämään.

Sosiaalinen maailma

Läheisesti tiedottoman sielun kategoriaan liittyy uusi ymmärryksemme sosiaalisten voimien ankaruudesta. Vaikkei yksilö sitä tietoisesti tuntisi ja tunnustaisi, vaikuttaa elämässämme lähes ylittämättömiä ja ankaria paineita, jotka leikkaavat sieluumme — erityisesti tiedotonta sielua. Esimerkiksi toisinajattelija tai toisintekijä aiheuttaa sosiaalista levottomuutta ja joutuu itsekin sisäisiin myllerryksiin. Yhteisöt ja yhteiskunta ovat koneistoja, jotka pitävät ihmisiä hallussaan ja teettävät heillä — vain hiukan liioitellen — mitä tahtovat.

Sosiaalisuus ja sielu — varsinkin tiedoton sielu — ovat käsitteitä, jotka liittyvät läheisesti toisiinsa. Elämme monenlaisten ristikkäisten paineiden keskellä, yritämme sopeutua joukkoon ja joudumme välillä ristiriitoihin ympäristön kanssa. Niin oma sielumme kuin myös yhteisön luoma elämyskenttä voivat olla sekä kohottavia että lamaannuttavia. Ihminen ei useinkaan kykene ylittämään yhteisön tasoa, vaan yhteisö vaikuttaa yksilön tasoon ja mahdollisuuksiin. Siksi yhteisön kehityksellä on suuri merkitys yksilön potentiaaleille.

Kansan mieli

Suomen kansa on suhteellisen moniaineksinen ja väljältä näyttävä kokonaisuus. Kuitenkin siinä elää ilmeisen ankaria yhteensitovia voimia. Osaa näistä voimista voisi luonnehtia vanhahtavasti Suomen mieleksi. Se on tavallaan enemmän tietoinen osa kansan sielua, jossa elää hyviä tarkoituksia, arvoja ja arvostuksia, yhteisiä näkemyksiä ja yleisiä mielipiteitä. Se tietysti myös rajoittaa yksilöiden mahdollisuuksia, hyvässä ja pahassa; onhan Suomen kansan mielessä ilmeistä tukahduttavaa jäykkyyttä. Mieli on sekä myönteisesti että kielteisesti kontrolloiva.

Kansan mieli ja mielipide aaltoilevat sisällöltään aikojen saatossa, mutta ehkä siinä on myös omia pitkäikäisiä elementtejä. Ne vakioivat suomalaista elämää ja tekevät sen muiden kansojen elämästä erottuvaksi. Tietoinen — vaikka ehkä juuriltaan varsin tiedoton — mieli on tärkeä osa niin yksilön kuin kansan elämää. Siinä viljellyt ja ylläpidetyt arvot jatkavat sitkeää elämäänsä. Se pitää kansakuntaa yllä; se ei hajoa ristiriitoihin, kestää kolhuja ja olosuhteita murtumatta kaaokseen. Vaikka ihminen ja yhteisöt ovat ristiriitaisia, pyrkimys hyvän ylläpitämiseen on tärkeä. Kulttuuri ja sivistys kesyttävät ja tasottavat tiedottoman sielun ankaria voimia.

Sosiaalinen tapahtuminen jää suurelta osin ilmeisen tiedottomaksi ja hallitsemattomaksikin kaikissa yhteisöissä. Tietoinen mieli voi sitä yrittää jäsentää ja hallita, mutta — paradoksaalista kyllä — se voi myös estää kehitystä. Sekä tiedoton sielu että tietoisempi mieli ovat monissa ristiriitaisissa mutta myös keskinäisesti toisiaan tukevilla suhteissa.

Kansan alitajunta

Myös kansallinen alitajunta on olemassaoleva muodoste. Joskus alitajunnassa on paineita, jotka voivat purkautua hirvittävällä tavalla. Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan jälkeinen Saksa oli sekä häpäistynyt että kaoottinen. Se sai yllättävää vihan ja hallinnan ryhtiä tiedottoman sielunsa viemältä — patologiselta hahmolta — Adolf Hitleriltä. Ehkä Libanonin tilannetakin voisi tutkia kansan ja kansallisten vähemmistöjen alitajunnan näkökulmasta.

Kansan alitajuntaan kätkeytyy aina tekijöitä, jotka ovat valmiita murtamaan kansan mielen positiiviset ulottuvuudet. Poliitikoilla ja vallasta kiinnostuneilla ihmisillä saatetaan olla kiusausta näppäillä kansan tiedotonta epäkypsyyttä omaksi hyväkseen. Yksilön oma patologia voi vaatia laajempaa kenttää — yhteisöä tai koko kansaa — käsitte-lyareenakseen. Silloin yhteisön tai kansan mieli voi joutua kaaokseen.

Suomen mieli

Olen pitänyt vennamolaisuutta aina ruokottomana kansan alitajunnan näppäilynä. Kun vennamolaisuus päästettiin kabinetteihin, pidin sitä järkyttävänä. Säikähdin kun Pekka Vennamo ja Kalevi Sorsa käittelivät vuonna 1983 television uutisissa. Populisti-
nen kansan huonomman osan kosiskelu tuli yleiseksi tavaksi myös suuressa työväenpuolueessa. Euroopassa työväenpuolueilla on ollut ikävät lankeemuksen hetkensä, jolloin ne ovat kääntäneet täydellisesti kelkkansa.

Suomen mieli on vielä hyvin kestänyt tämän tilanteen 80-luvulla, vaikka paineita sen murtamiseen on ollut ilmassa erityisen paljon. Hyvin kyseenalaiselta vivahtavaa kansan mielen parempien puolien ja tutkivan keskustelun halveksuntaa on ollut vaikuttavasti ja hämmästyttävästi esillä poliittisessa huippujohdossa. Ehkä kansan mieltä ei kuitenkaan onnistuta työntämään kokonaan syrjään — vaikka se ei nyt herroja kiinnostaisikaan.

Kansan mielen pitkäjänteisen kehityksen kannalta kasvatus on olennaista. Kasvatusta rajoittavat juuri nyt hyvin ahtaavat maailmankatsomukselliset paineet. Näyttää melkein siltä, että maailmankatsomuksellinen rajoittuneisuus on otettu viralliseksi kannaksi. Tämä luo kyllä pitkällä tähtäimellä otolliset edellytykset kansan mielen murtumiseksi.

KET

Veikko Salovaara
valt.kand.
Vantaa

Yhdessä- onnistumisen etiikka

Ihmiskuntaa uhkaa eko-katastrofi. Joidenkin mielestä me elämme jo nyt sen keskeillä. Katastrofin uhkaa voidaan todella pitää varmana. Ne jotka eivät vielä siihen usko, oppivat asian kyllä aikanaan kantapään kautta.

Yleistä

Ihmisen vuorovaikutus luonnon kanssa on joutumassa hallitsemattomaan tilaan, jossa molemmat osapuolet ja erityisesti ihmiskunta ovat vaarassa kärsiä suuria, peruuttamattomia vahinkoja tai peräti tuhoutua. Mistä tämä epäsuotuisa kehitys johtuu, kuka on syyllinen ja mitä pitäisi tehdä?

Hahmottelen näihin kysymyksiin erään selityksen ja vastauksen. Se on luonteeltaan kansalaismielipide — arvostan yli kaiken kansalaismielipiteitä. En rakenna esitystäni läheviittausten varaan, mutta en tällä halua väittää itse luoneeni mitään merkittävää uutta. Esitykseni on voimakkaasti yksinkertaistettu ja luonnosmainen. Se tarjoaa näin viisaille ja viisastelijoille paljon kommentoitavaa. Toivon sellaista keskustelua, jossa puhutaan vakavasti ihmiselämän arvoisallisuudesta, eikä vain viitata arvojen tärkeyteen teknisten näkökohtien ja yleisen kauhistelun lomassa.

Rajaus

Rajaan laajan aiheeni tarkastelun seuraaviin vuorovaikutussuhteisiin:

1. Ihmisen ja luonnon välinen vuorovaikutus
2. Ihmisten välinen vuorovaikutus
3. Ihmisen sisäinen vuorovaikutus

Myös ihmisen vuorovaikutus hänen itse luomansa teknosysteemin kanssa on mielenkiintoinen. Se on periaatteessa välineellinen suhde, mutta tänä päivänä monet epäilevät ihmisen kykyä ohjata tätä välinettä. Jotkut ovat jopa sitä mieltä, että ihminen on luinut teknosysteeminsä palvelukseen ja palvelijaksi. Tämä on tietenkin vitsi, mutta se

on sellainen vitsi, joka on otettava vakavasti. Itse en kyllä usko aitoja päätöksiä tekevän tekno systeemin olevan mahdollinen. Tai jos tekno systeemi joskus saa tällaisia piirteitä, ihminen on sille aina liian ovela vastustaja tätä halutessaan. Halun vain pitää löytyä!

Täydellinen vuorovaikutussuhteiden luetelo sisältäisi vielä ainakin luonnon sisäiset suhteet. Jätän ne tämän tarkastelun ulkopuolelle toteamalla yleisesti, etteivät niiden taustalla olevat säännöt ole ihmisten manipuloitavissa.

Ihminen on kaikissa edellä luetelluissa vuorovaikutussuhteissa se osapuoli, joka aidosti tahtoo, tekee valintoja ja päätöksiä sekä on vastuullinen ja myös syyllinen. Ihmistä tarkastelemalla voidaan siten päästä asian ytimeen ja saadaa valaistusta alussa esitettyihin kysymyksiin ekokatastrofin uhan syistä ja syyllisistä sekä siitä, mitä pitäisi tehdä katastrofin välttämiseksi.

Minätietoinen ja itsekäs ihminen

Ihmisen tähänastisen evoluution tärkein vaihe oli se, kun hän tuli tietoiseksi itsestään, minätietoiseksi. Oliko tämä hyppäyksellinen tapahtuma, sitä ei tiedetä varmasti. Itse uskon että kyseessä oli pitkän edeltävän kehityksen luoman paineen esille pakottama evoluutiohyppäys. Luulempa, että muutospaineen aiheutti kasautuva tieto sullottuna kehittyviin aivoihin. Tämä hyppäysololettamus on sikäli tärkeä, että se antaa toiveen uudesta tietoisuuden hyppäyksellisestä muutoksesta. Evoluutiopainetta tätä varten tuntuisi taas olevan olemassa. Koskeeko muutos ihmisyksilöiden, koko ihmiskunnan tai yhdessä molempien tietoisuutta on sitten oma kysymyksensä.

Minätietoisuuden saavuttamisen jälkeen on evoluutio tietenkin jatkunut ja ihmisen tietoisuuden sisällöt ovat koko ajan edelleen kehittyneet. Tätä kehitystä on ajanut eteenpäin se, että minätietoinen ihminen on koko ajan loputtoman utelias ja kerää tietoja ympäristöstään. Samanaikaisesti ihminen järjes-

telee keräämänsä tiedot maailmankuvaksi. Hän on myös oppinut siirtämään tämän kuvauksen yhä tehokkaammin sukupolvelta toiselle. Ne ihmiset, joilla tiedon keräys- ja käsittelykyky on ollut hyvä, ovat myös parhaiten selviytyneet evoluutiossa.

Onnistuminen

Vastaanottaessaan ympäristöään koskevaa informaatiota ihminen varustaa kunkin tiedon aistinvaraisen empiirisen maailmankuvansa mukaisilla tila-aika -koordinaateilla. Samalla jokaiseen vastaanotettuun tietoon liitetään mielihyvä — mielihäpe, oikea — väärä, onnistuminen — epäonnistuminen yms. sisäsyntyinen subjektiivinen arvio. Kukin tieto saa toisin sanoen arvovaruksensa.

Tila-aika koodattu ja arvovarattu tieto vietään muistiin syvälle ihmisen tajuntaan. Muistissa ennestään olevan ja saapuvan uuden tiedon välillä on aina vuorovaikutus. Muistissa jo oleva kuvaus vaikuttaa uuteen tietoon ja uusi tieto samalla muistiin. Muistinja tiedon välillä pyritään ylläpitämään yhteensopivuus, samalla kun niiden välillä on jatkuvasti kehitystä eteenpäin ajavia ristiriitoja ja muotospaineita.

Kuvaillulla tavalla ihminen rakentaa maailmankuvaansa. Tässä rakennustyössä on ihmisen loogisella ja rationaalisella ajattelutavalla suuri välineellinen merkitys. Se määrää järjestyksen, johon tieto maailmankuvassa sijoitetaan. Se ei salli, että tietoa pysyvästi laikaistaan maton alle, vaan maailmankuvaa on koko ajan täydennettävä ja muutettava.

Tieteellinen työ on muotoon sidottu tapaa rakentaa maailmankuvaa. Nykytieteen voima mutta myös sen ongelma on sen objektiivisuuden vaatimus, joka vaikeuttaa tiedon subjektiivisen arvovaruksen tarkastelua. Tietenkin myös aistinvarainen empiirinen tieto toimii aidosti vain ihmismieleen viritettynä. Siitä on kuitenkin helpompi keskustella, koska sen tila-aika-koordinaateista on selkeämpiä ja yksiselitteisempiä (objektiivisia?) kielellisiä ja tieteellisiä määrittelyjä ja sopimuksia. Ne käsittelevät lisäksi todellisuuden silmin nähtävää ja käsin kosketeltavaa aluetta.

Itsekäs minätietoinen ihminen on oman maailmankuvansa keskipiste. Tämä koskee erityisesti maailmankuvan arvovarattua osaa. Voidaan ajatella, että ihmisen arvot, etiikka, rakentuvat kunkin yksilön oman onnistumisen kokemusten varaan. Ihmisen ajattelua, valintoja ja päätöksiä ohjaa perimmältään omaan onnistumiseen tähtäävä etiikka. Tähän itsekkääseen etiikkaan liittyy kuitenkin eräs todellisuuden monista paradokseista, todellisuus ei noudata joko-tai -sääntöä. Alusta alkaen on itsekäs omaa onnistumistaan tavoitteleva ihminen joutunut toteamaan, että tämä on mahdollista vain onnistumalla yhdessä toisten kanssa.

Evoluutiosta

Nykyään melko yleisesti ajatellaan, että maailmankaikkeudessa vallitsi kerran eräänlainen nollahetki, tila, jossa kaikki prosessit olivat levossa, hetki ennen ns. alkuräjähdystä. Tietenkin tämä tila oli suhteellinen ja rajoitettu. Mitä oli ennen sitä ja sen ”ulkopuolella” on edelleen arvoitus.

Tärkeää evoluutiota ajatellen on se, että alkuräjähdyksessä aktivoitunut energia purkauessaan käynnisti prosessin, jonka seurauksena alkoi määrätietoinen tapahtumaketju, evoluutio. Evoluutiossa alkuräjähdyksessä purkauutunut energia luo koko ajan uutta järjestystä. Aineellisesti ajatellen energia erikoistuu koko ajan uusiksi aistinvaraisesti havaittaviksi muodoiksi. Aineettomasti ajatellen syntyy koko ajan uutta tietoisuutta, joka organisoi energian uusia muotoja. Yleisesti voidaan sanoa, että evoluutio on tapahtumien virta, jossa alkuräjähdyksessä purkautunut energia koko ajan määrätietoisesti luo uusia tietoisia systeemejä ja niiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Koko ajan muuttuva ja virtaava kokonaisuus on äärimmäisen monimutkainen, hierarkkinen ja vuorovaikutussuhteiden tiukasti virittämä. Tällaisessa systeemissä on jokaisella osasysteemillä, oliolla, oma mahdollinen ja sallittu jatkuvasti muuttuva tilansa, alueensa. Tämän tilan määrittää vuorovaikutussuhteiden virittämä jatkuvasti muuttuva harmonia. Jokaisen olion onnistuminen riippuu siitä, miten hyvin se noudattaa tätä harmoniaa.

Myös ihminen on tämän harmonian rajamassa tilassa. Ihmisen osa on vain haasteellisempi kuin esimerkiksi jonkin kasvin tai eläimen. Ihminen on itsestään ja onnistumisestaan huolestunut olento (olio), jolla on vapaa tahto haluta mitä vain. Kuitenkin vain harmoniassa mahdollinen halu voi toteutua. Voidaan ajatella, että ihminen koko ajan opettelee haluamaan sellaisia asioita, jotka ovat harmoniassa mahdollisia — elämänviisaus on mahdollisen haluumista. Ihminen toisin sanoen rakentaa itselleen koko ajan sellaista arvomaailmaa, eettistä maailmankuvaa, jonka suosittelimat valinnat ovat mahdollisia ja tuovat mukanaan onnistumisen. Tiukasti sidotussa harmoniassa tämä onnistumisen etiikka on väistämättä yhdessäonnistumista ympäristön kanssa.

Yhdessäonnistuminen

Minätietoisien ja itsekkään ihmisen yhdessäonnistumisen etiikka kehittyy vähitellen. Ensin tuli yhdessäonnistuva perhe, sitten suku, kylä, heimo, kansa jne. Nyt puuhataan yhdistynyttä Eurooppaa ja puhutaan yhdistyneestä ihmiskunnasta.

Oman lajin piirissä ihminen on joten kuten oppimassa yhdessäonnistumista. Ihmisen luontosuhde on sen sijaan ongelmallisempi. Aluksi ihminen oli täysin alistetussa asemassa luonnon keskellä. Luontoon suhtauduttiin kunnioituksella ja pelolla. Yhdessäonnistuminen luonnon kanssa oli alistumista ja palvontaa, sekä sitten vähitellen magialla manipulointia.

Tiedon, taidon ja välineiden kehittyessä ihmisen luontosuhde muuttui asteittain ihmisen eduksi. Luontoa opittiin hallitsemaan ja käyttämään hyväksi. Magia muuttui tieteeksi ja tekniikaksi. Sitten itsekkäälle ihmiselle tapahtui odotettavissa ollut vahinko. Hän alkoi tosissaan uskoa myytteihinsä ja luulla olevansa luomakunnan hallitsija. Samalla hän tietenkin tulkitsi hallitsijan roolin väärin, luontoa alettiin riistää. Niin sanottu tieteellis-tekninen vallankumous antoi tähän sekä uskon että välineet ja ihmiseen iski suuri pöyhkeys, hybris.

Hybristä seuraa tarun mukaan jumalten rangaistus, nemesis. Näin on pakko tapah-

tua maailmankaikkeudessa vallitsevan harmonian virittämässä tilassa. Luomakunnan hallitsijan on nyt aika oppia yhdessäonnistumisen taito luonnon kanssa. Hyvä hallitsija on aina hallittaviensa palvelija. Hänen on tarvittaessa oltava valmis pesemään palvelijoidensa jalat.

Oikeaa hallitsijan roolia koskeva tieto on ollut jo kauan ihmisen hallussa. Sitä ei ole vain ymmärretty tai haluttu ymmärtää. Luonnostakin on lainattu olemassaolon kamppailun analogia, kun olisi pitänyt nähdä harmonia ja yhdessäonnistuminen. Tietoista yhdessäonnistumista voidaan myös kutsua kaikkialliseksi rakkaudeksi, jos niin halutaan.

Mitä pitäisi tehdä?

Edellä on muutamin vedoin luonnosteltu niitä ihmiseen itseensä liittyviä perimmäisiä syitä, jotka ovat johtaneet ekokatastrofin uhkaan. Samalla myös syyllinen on paljastettu. Kysymykseen mitä pitäisi tehdä voidaan nyt yrittää hahmotella vastausta. Tämä vastaus on niin ikään löydettävissä ihmisestä itsestään.

Tietenkin ihmisten välisten suhteiden on oltava kunnossa. Ihmisten on ihmiskuntana opittava onnistumaan yhdessä toistensa kanssa ja yhdessä luonnon kanssa. Luontosuhdetta koskeva haaste voidaan kohdata vain ihmiskunnan yhdistetyin voimin. Nyt on kuitenkin perimmältään kysymys ihmisestä itsestään ja hänen suhteestaan itseensä. Nyt on kysymys henkilökohtaiseen vasfuuseensa vapautuvista ihmisestä. Vapaus on opittava näkemään oman elämän vastuullisena kohtaamisena. Tämä edellyttää ihmiseltä tasapainoisuutta ja rohkeutta.

Ihminen itse lieene valkoisin läikkä ihmiskunnan piirtämässä maailmankuvassa. Luonnon riistämiseen keskittyvä tieteellistekninen kulttuuri on keskittänyt ihmisen energian ulkoisen todellisuuden tutkimiseen, eikä itsetutkiskeluun ole jäänyt resursseja ja kiinnostusta. Luonnontieteistä on tullut eräänlainen palvelonnan kohde. En ihmettele tätä lainkaan, onhan ihminen luonnontieteiden avulla vapautunut perustarpeitaan kos-

kevistä ongelmista — ainakin kehittyneessä osassa maapalloa.

Kaikki hyvä muuttuu pahaksi, jos sitä on liikaa. Nyt on aika murtaa luonnontieteiden kulttuuria johtava hegemonia. Sen välinearvo on tietenkin kiistämätön. Ihmisen on nyt opittava liittämään objektiiviseen luonnontieteelliseen tietoon subjektiivinen yhdessäonnistumisen etiikka ja laatimaan näistä kokonaisvaltainen maailmankuva. Voiko tiede muuttaa paradigmojaan siten, että tämän kokonaisvaltaisen maailmankuvan laadinnassa voidaan käyttää sen apua, on tämän päivän tieteen suuri haaste. Nyt on oivallettava, että tärkein on omista kokemuksistaan yhdessäonnistumisen etiikkaa oppiva ja vastuuseensa vapautuva ihminen itse. Etiikasta on tietenkin voitava tehdä yhteisiä sopimuksia ja asioista voidaan ehkä tehdä tiedettäkin. Sopimusten on oltava vapaaehtoisia ja siten aidosti demokraattisia. Aito eettinen kokemus on mahdollinen vain ihmisen mielessä ja se on siten aina subjektiivinen. Näiden syiden vuoksi on yhteiskunta organisoitava yksilöiden varaan. Suurten kansanjohtajien, kurinalaisten joukkoliikkeiden ja ryhmäkurin aika on menossa ohi. Yksilöt eivät saa eivätkä voi paeta henkilökohtaista vastuutaan näiden taakse. Myös tieteen ja tiedemiesten tai tekniikan ja teknikoiden selän taakse pakeneminen on mahdotonta.

Evoluutionäkökulmasta katsoen voidaan ajatella, että fyysinen luonnonvalintaan perustuvan evoluution aika on ohi maapallolla pitkälle erikoistuneiden olioiden kohdalla. Nyt on laadullisen evoluution aika. Nyt on kyse ihmisen henkisestä kasvusta. Aikanaan tietenkin aurinko sammuu ja tapahtuu muutakin jännittävää, mutta nyt on kyse tästä aikakaudesta.

Monet tulevaisuuden tutkijat näkevät, että uutta järjestystä luova evoluutio automaattisesti johtaa ihmislajin kohdalla monimutkaistuvaan, keskittyvään ja yksityistä ihmistä kahlitsevaan yhteiskuntarakenteeseen. Itse olettaisin kehityksen olevan hieman toisenlainen. Jotta ihmisyksilö voisi itse elää aidosti omaa elämäänsä ja kasvaa eettisesti, on yhteiskunta perustasolla organisoitava pie-niin itsesäätyviin yksiköihin. Myös yhdessäonnistuminen luonnon kanssa ilmeisesti edel-

lyttää aitoa henkilökohtaista suhdetta siihen. Luontosuhteen on ilmeisesti kehityttävä aikanaan kestävästä hyväksikäyttösuhteestakin eteenpäin kommunikaatiosuhteeksi. Tämä on mahdollista vain pienimuotoisessa yhteiskunnassa. Ihmiskunnan välttämätön koordinoitu yhteistyö saadaan aikaan tietotekniikalla. Tämä yhteinen, samanaikainen ja oikea tieto luo edellytykset myös uudelle ihmiskunnan tietoisuudelle. Tiedon aikaa seuraa väistämättä tietoisuuden aika.

Demokratia

Otan tässä esille pari demokratiaan liittyvää näkökohtaa, jotka tukevat toivottua eettistä kehitystä. Kuten jo edellä totesin, on sitoutunut ja motivoitunut vastuuseensa vapautuva yksilö välttämätön edellytys yhdessäonnistumisen strategialle.

Meillä on tänä päivänä runsaasti näyttöä siitä, että yhteiskunta saadaan toimimaan, vain jos sen kansalaiset ovat motivoituneita ja sitoutuneita. Tämä motivoituneisuus taas edellyttää vapaan yksilön henkilökohtaista osallistumista. Itse asiassa kaikkialla maailmassa tarvitaan ihmisten vapautumista henkilökohtaiseen vastuuseen. Uskallan epäilemättä väittää, ettei väkivallalla koskaan saada pysyvästi aikaan kansalaisten sitoutumista yhteiskunnan laajuisiin yhdessäonnistumisen etiikkaa koskeviin sopimuksiin. Ne on tehtävä aidon demokraattisesti. Samalla on kuitenkin yksilön voitava elää itse omaa elämäänsä ilman holhousta. Länsimaissa meneillään oleva privatisoimiskeskustelu on osa tätä pyrkimystä yksilölliseen vapauteen. Siitä vain vielä puuttuu oivallus siitä, että aito vapaus on nimenomaan vastuuta. Vastuu puolestaan tarkoittaa juuri yhdessäonnistumisen vastuuta.

Edellä lyhyesti hahmoteltu aidon ja välittömän demokratian vaatimus on yhteneväinen pienimuotoisiin itsesäätyviin yhteisöihin organisoidun yhteiskuntarakenteen vaatimuksen kanssa. Näen, että nämä ovat välttämättömiä ehtoja, kun ihminen ottaa luomansa järjestelmät taas omaan johtoonsa, kun valinnat tehdään eettisin perustein ja kun teknosysteemin kovilla realiteeteilla hämääminen ja hämääntyminen loppuu.

Talousjärjestelmä

Talousjärjestelmän tarkastelu ei varsinaisesti kuulu tämän esityksen piiriin. Talousjärjestelmä on kuitenkin teknosysteemin liikkeellepaneva voima ja siten mielenkiintoinen. Itse asiassa kyse on talousjärjestelmän vallasta yli kaiken ihmisen toiminnan. Jos tätä välineellistä järjestelmää ei saada hallintaan, ei ihmisen luontosuhteen saattaminen kestäväksi pohjalle ole mahdollista.

Talouden merkityksen yliarviointi on tietenkin ymmärrettävää, onhan ihmisen henkiinjäämisen perustarpeiden hallitsema aika vielä lähellä. Suurelle osalle ihmiskuntaa se on edelleen kovaa todellisuutta. Talous ei kuitenkaan saa kasvaa niin, että se syö omat ja ihmisen olemassaolon edellytykset. Tällaisia kovia taloudellisia realiteetteja ja pakkoja ei todellakaan ole olemassa.

En halua väheksyä hyvin hoidetun talouden tärkeyttä, kun luodaan inhimillisen elämän materiaalisia edellytyksiä. Kuitenkin on muistettava, ettei ihminen ole olemassa vain tuottamista ja kuluttamista, syömistä ja ulostamista varten. Kehitys kulkee väijäämättä kohti henkisempia tarpeita, joita ei osteta eikä myydä. Talouselämän yksinkertaistettu taloudellisen voiton arvomaailma ei riitä, kun ihminen etsii yhdessäonnistumisen etiikkaansa. Markkinainformaatio ei ole riittävä lähtökohta eettisen yhdessäonnistumisen strategian suunnittelussa. Demokratia, joka äänestää vain rahoillaan, ei ole oikeaa demokrati-aa. Emme voi paeta vastuutamme taloudellisten realiteettien kuviteltujen pakkoehto-ten taakse.

Ihmisen eettisen kasvun kannalta talous on nähtävä käytännön kokeeksi, jossa valitun yhdessäonnistumisen strategian toimivuutta testataan. Taloudelliset tunnusluvut eivät kuitenkaan riitä onnistumisen arvioinnissa. Yhdessäonnistumista arvioidaan vuorovai-
kautussuhteiden tuoman monipuolisen palautteen avulla, jossa eettisillä seikoilla on etusija. Jos talouselämän ohjaustiedot otetaan tästä monipuolisesta palautteesta, voidaan yhdessäonnistumisen ongelmat vähitellen oppia ratkaisemaan. Talousjärjestelmään liittyvät valtakysymykset eivät tietenkään aina ole helposti yhdistettävissä yhdessäonnis-

tumisen strategiaan. En usko kuitenkaan, että epäonnistumiseen johtava valta pitemmän päälle jaksaa kiinnostaa vallanhaluisintaakaan.

Ihmisen sisäinen vuorovaikutus

Kaikista edellä luetelluista vuorovaikutussuhteista on ihmisen sisäinen vuorovaikutus itsensä kanssa tärkein. Ihmisen tietoisuuden kehittymisen ehdoton edellytys on, että hän tahtoo, uskaltaa ja osaa kohdata itse oman todellisuutensa ja tehdä siitä koko ajan tarkentuvia päätelmiä. Miten tämä tahto, kyky ja taito saadaan aikaan on ehdoton peruskysymys. En lähde yrittämään tyhjentävää vastausta tähän kysymykseen. Esitän vain joitakin yleisiä, asiaan liittyviä huomioita.

Ihmisen on ilmeisesti kyettävä luomaan ja ylläpitämään järjestystä oman mielensä, (alitaajuntansa, piilotajuntansa, syvätajuntansa yms.) sisällöissä. En tiedä varmuudella väittää, mitä nämä sisällöt ovat. Ne sisältävät ainakin ihmisen tila—aika ja arvokoodatun muistin. Niihin sisältynevät järjestämättä jääneen tiedon ja vastoin eettistä tietoisuutta tehtyjen valintojen paineet. Siellä ovat omaan minuuteen kohdistuvat olemassaolon ulkoiset sekä sisäsyntyiset kysymykset ja pelot. Siellä on ihmisen henkinen potentiaali, joka on suurelta osin kaoottisessa ja vaivoin hallitussa tilassa.

Tämän tietoisuuden rakennustyössä välttämättömän henkisen potentiaalin käyttöönotto edellyttää kaaoksen hallintaa ja pelkojen poistamista. Miten tämä tapahtuu on minulle suurelta osin arvoitus. Uskon, että kyse on eräänlaisista matkoista mielen syvyyksiin ja valojen sytyttämisestä sen pimeisiin onkaloihin — näin runollisesti asian ilmaistakseni. Kyse voisi olla meditaatiosta tai rukouksesta taikka jostain tämän kaltaisesta.

Luulen, että tämän matkan keskeinen eväs on nöyryys, siksi se on niin vaikea pöyhkeälle ihmiselle. Uskaltautuuko tiede koskaan mukaan tälle matkalle, on vaikeaa tietää. Uskoisin, että tälle ihmisen maailmankuvan tuntemattomimmalle alueelle suuntautuvilla matkoilla voitaisiin tehdä tieteen seuraavat

suuret löydöt. Oli miten oli, niin täysin varmaa on, että näillä matkoilla on pää pidettävä kylmänä. Ihmisen maailmankuvaa on aina rakennettava järjellä ja logiikalla.

Onko ihmismieli suljettu järjestelmä, joka sisältää vain kunkin ihmisyyksilön oman elämänsä aikana sinne syöttämät ainekset? Vai onko se avoin systeemi? Toimiiko se eräänlaisena henkisenä kanavana ja aistina koko ihmiskunnan kollektiiviseen piilotajuntaan tai peräti koko todellisuuden syvintä olemusta koskevaan informaatioon? Tällaisia kysymyksiä esitetään ja niistä keskustellaan. Näistä mahdollisuuksista on olemassa intuitiivista tietoaakin, joka hakee ja suorastaan vaatii paikkaansa ihmisen maailmankuvassa.

Yhteenvedo

Edellä esitetty luonnosmainen kuva yhdesäonnistumisen etiikasta voidaan virittää seuraavaksi yhteenvedoksi:

- Ekokatastrofi uhkaa ihmisen ja luonnon välistä vuorovaikutussuhdetta ja erityisesti ihminen on vaarassa tuhoutua.
- Kysymys katastrofin syistä, syyllisestä ja keinoista sen välttämiseksi on luonteeltaan eettinen ja koskee ihmistä itseään.
- Minätietoisien ihmisen itsekäs oman onnistumisen tavoittelu johtaa paradoksiin; onnistuminen on mahdollista vain onnistumalla yhdessä muiden kanssa.
- Ihmisen evoluutio koskee hänen tietoisuuttaan ja on siten kulttuurista ja henkistä. Se on yhdessäonnistumisen etiikan oppimista käytännön elämän koetilanteissa. Oppimestarilla on maailmankaikkeuden lahjomaton harmonia, kaikkea yhteen sitova ja organisoiva vuorovaikutussuhteiden verkosto.
- Elämän tarkoituksena voidaan pitää edellä kuvatun koulun käymistä. Koulua voi aidosti käydä vain kukin ihmisyyksilö itse omien elämäkokemustensa sisältämän palautteen avulla.
- Tämä kunkin ihmisen eettistä kasvua koskeva yksilöllisyyden ja subjektiivisuuden vaatimus edellyttää yhteiskuntaorganisa-

tiolta itsesäätyvyyttä ja pienimuotoisuutta. Myös luonnon oikea kohtaaminen yhdessäonnistumisen hengessä edellyttää tätä.

- Ihmisyhteisöjen ylärakenteet eivät saa holhota ihmistä ja estää oman elämän aitoa kohtaamista. Niiden tehtävänä on auttaa ihmisyksilöitä ja heidän pienimuotoisia yhteisöjään selviämään itse.
- Ihmiskunnan kokonaiskoordinaatio hoidetaan tietotekniikalla, joka tuo ihmiskuntaa yhdistävän tietoisuuden edellytyksenä olevan yhteisen, samanaikaisen ja oikean tiedon.
- Myös poliittisen järjestelmän tulee tukea ihmisyksilöiden henkilökohtaista sitoutumista, motivaatiota ja vastuuta omasta eettisestä kasvusta. Tämä on mahdollista vain aidon demokratian vallitessa. Pakko tuhoaa ihmisen motivaation.
- Nykyinen privatisoitumiskehitys tähtää edellä kuvattuun suuntaan. Ajatus vapaasta yksilöstä, joka itse hoitaa omat asiansa on vain vielä keskeneräinen. Siinä ei huomata, että ihmisten omien asioiden piiri koskee tänä päivänä koko maailmaa. Rajattua yksityistä maailmaa ei ole olemassakaan.
- Ihmistä orjuuttava talouden ylivalta on murrettava. Talousjärjestelmä luo ihmiselle olemassaolon aineelliset edellytykset ja on siten tärkeä apuväline. Ihmisen henkisiä tarpeita ei sen sijaan osteta eikä myydy. Talouselämä ei saa roikkua henkiseen kasvuun pyrkivän ihmisen jaloissa, sen on tyydyttävä pitämään tikkaita pystyssä. Taloudellinen ihminen muuttuu väijäämättä vähitellen henkisen tietoisuuden ihmiseksi.
- Tieteen ja erityisesti tieteellis-teknistä kulttuuriamme dominoivan luonnontieteen suuri haaste on, pystyykö se uusiutumaan. Sitä tarvittaisiin apuna kokonaisvaltaisen maailmankuvan rakentamisessa, maailmankuvan, jonka olennaisena osana on subjektiivinen eettinen arvovaraus. Jos tiede ei tähän pysty on maailmankuvan rakentamisessa välttämätön rationaalinen ajattelu saatava mukaan jollakin muulla tavalla.

- Ihmisen sisäisen vuorovaikutuksen hallinta on tärkein edellytys hänen tietoisuutensa evoluutiossa. Oman mielen hallintaan liittyy myös lupauksia uusista mahdollisuuksista. Nämä ovat tarpeen ihmisen kohdatessa usein ylivoimaiselta tuntuvan eettisen kasvunsa vaatimuksen, joka koskee yhdessäonnistumista ihmisten kesken sekä ihmisen ja luonnon välillä.

Lopuksi toteaisin, että vain optimisteilla on elämisen oikeus. Tulevaa kehitystä koskevat visiot kertovat, että teknosysteemi tulee yhä enemmän riippuvaiseksi itsenäisestä, luovasta, sitoutuneesta ja motivoituneesta ihmisestä. Näin se samalla avautuu ihmisen muutettavaksi. Voimattomuuden tunteeseen ja turhautumiseen ei siis ole mitään syytä.

MURENIA

- Kumpi on suurempi, henkilökunta vai ihmiskunta?
- Kunpa Jumalan henkilökunta tulisi yhtä suureksi kuin ihmiskunta.
- Miten ihmiskunnalle silloin kävisi?
- Mitä tehtävää Jumalan henkilökunnalla silloin enää olisi?
- Sen tulisi rehabilitoida ihmiskunta.
- Kuka sitä silloin enää muistaisi?
- Henkilökunta antaisi anteeksi henkilökuntasyntejä.
- Raamatun mukaan henkilökuntasyynit ovat pahempia kuin ihmiskuntasyynit. Juuri niitä Jeesus vastusti.
- Sinä käsität väärin.
- Kuin kuvastimessa.

Anja Mäkinen

Uskonnot kohtasivat tuomiokirkossa

Tenzin Gyatso, 14. Dalai lama vieraili Suomessa syyskuun lopussa. Hän esiintyi 29.9. Helsingin Tuomiokirkon ääri-ään myöten täyttäneelle ihmisjoukolla. Dalai lama puhui ihmisen mahdollisuuksista löytää sisäinen rauha. Kirkon lähetystyön keskuksen pääsihteeri Raimo Harjula puhui uskontojen kohtaamisesta ja tuomiorovasti Jouko Sihvo luki rukouksen kaikkien maailman ihmisten puolesta. Lisäksi kuultiin musiikkia. Tunnelma oli harras ja juhla-
linen: eri uskontoja edustavien ihmisten kohtaaminen oli todellista.
Katsaus julkaisee tilaisuuden puheenvuorot.

Toimittanut Asta Haapalainen

Jouko Sihvo:

Meillä on tänään harvinainen tilaisuus. Oikeastaan meillä täällä Helsingin Tuomiokirkossa on vastaavanlainen tilanne kuin lähetysskentillä joka päivä: eri uskonnot kohtavat. Voisi vielä tarkentaa ja sanoa, etteivät uskonnot sinänsä kohtaa toisiaan vaan ihmiset.

Täällä Tuomiokirkossa on varmaankin ihmisiä, jotka ovat eri uskontojen edustajia. Me olemme kaikki kokoontuneet tämän kristillisen kirkon holvien alle ja uskon, että me kaikki haluamme olla täällä rauhan, rakkauden ja yhteisymmärryksen hengessä.

Meidän vieraanamme on Tiibetin kansan johtaja, monien buddhalaisten hengellinen opettaja Dalai lama, joka on evakossa ja jonka evakko aika alkoi jo vuonna 1959. Dalai lama kertoo rukouilleensa kristikunnan hengellisten johtajien kanssa maailmanrauhan ja ihmisyksilöiden puolesta, uskontojen syvimmän yhteisen viestin, hyvyyden toteuttamiseksi tässä maailmassa, joka on meille kaikille yhteinen.

Vielä kerran sydämellisesti tervetuloa tähän tilaisuuteen, jonka toivoisin olevan rauhan, rakkauden ja kaikkien niiden yhteyden osoitus, joille meidän Luojamme on ihmisen kasvot antanut.

Dalai Lama:

Kristityt veljet ja sisaret, olen etsinyt teitä tästä pohjoisesta maailman kolkasta. Minusta on ilo olla tässä kauniissa kuuluisassa kirkossa. Eri maiden ihmisille, eri kieltä puhuville ja eri kulttuureissa eläville ihmisille on yhteistä halu välttää kärsimystä. Sen asian ympärillä ihmisinä kohtaamme toisem-



me. Rauhan, onnen ja tasapainon on tultava ihmisestä itsestään, hänen sisältään; ne eivät voi tulla ulkopuolelta. Maailman viime vuosikymmenien teknologinen ja materiaalin kehitys eivät ole pystyneet tuomaan ihmiselle rauhaa, sisäistä tasapainoa ja onnea. Ihmiskunnan tulevaisuus on synkkä, jos kaikessa tutkimuksessa ja tieteen harjoittamisessa keskitytään ulkoisen hyvinvoinnin kehittämiseen. Oikea tapa olisi löytää tasapaino sisäisen rauhan ja ulkoisen, teknologisen, tieteen ja opetuksen välillä.

Sisäinen perusta on kuin kämmen ja se, mitä ulkopuolella voidaan tehdä, on kuin sormet. Jos omistaa kämmenen, tulee toimeen kahdellakin sormella. Jos kämmen puuttuu, ei viidestäkään sormesta ole mitään hyötyä.

Inhimillinen avain tähän kaikkeen on ihmisen arvokkuuden ja ihmisen arvon tajuaminen. Se on avain myötätuntoon toisia ihmisiä kohtaan. Jokaisessa uskonnossa on keinoja myötätunnon, sisäisen tasapainon, rauhan ja onnen kehittämiseksi.

Kun ihmisessä on itsessään tasapaino ja rauha, ne eivät auta pelkästään häntä itseään, vaan ne säteilevät hänestä lähiympäristöön ja yhä edemmäksi. Tällä tavoin kokonaiset yhteisöt, kokonaiset kansat tulevat yksilöittensä kautta niistä osallisiksi.

Olen erittäin onnellinen ollessani tässä paikassa. On yksi asia, jonka erityisesti haluan sanoa täällä nyt. Hyvän sydämen, hyvyyden kehittämiseen on keinoja, joiden avulla negatiiviset voimat voidaan voittaa ja destruktiiviset voimat lievittää. Kärsivällisyys ja anteeksianto ovat niitä keinoja. Eivät ne ole osoitus heikkoudesta vaan suuresta rohkeudesta ja voimasta. Tämän kyvyn, tämän laadun kehittämiseksi vihollinen on suuri haaste. Silloin kun vihollinen ymmärretään tämän hyvyyden laadun, toleranssin kehittäjäksi, hän ei enää ole este vaan onni. Omien negatiivisten ajatusten välttäminen ja positiivisten ajatusten kehittäminen auttavat tiellä yleiseen onneen ja kärsimyksen vähenemiseen.

Sellainen ihminen, jolla on usko, on hyvässä asemassa. Mitä hänen on uskonsa avulla tehtävä? Hänen on vietävä uskonsa

ja uskontonsa opetukset jokapäiväiseen arkielämään. Se on suunnaton apu ihmisen ongelmiin. Ja sen, jolla ei ole uskoa ja uskontoa, on muitettava, että hyvyys on tie onneen.

Raimo Harjula

Lähetystyö ja uskontojen välinen yhteistyö eivät sulje pois toisiaan

Uskontojen kohtaamisessa on sekä teoriasa että käytännössä monia erilaisia malleja. Eräänlaisia ääripäitä edustavat pyrkimys yhteen maailmanuskontoon ja toisaalta uskontojen välinen aggressiivisuus. Uskonto-tieteellisesti arvioituna uskontojen yhtyminen yhdeksi maailmanuskonnoksi on käytännössä mahdotonta, siinä määrin uskonnot eroavat toisistaan opeiltaan ja ihmisille tarjoamiltaan päämääriltä. Usein kuultu kansanomainen väite ”Pohjimmiltaan kaikki uskonnot opettavat samaa” on tosiasioiden vastainen.

Lisäksi eri uskonnot ovat jo sinänsä moni-ilmeisiä. Esim. kristinuskon on jakautunut kirkkokuntiin, jotka erityisesti protestanttisella taholla ovat hajaantuneet lukemattomiksi pienemmiksi kristillisiksi ryhmiksi. Hindulaisuudesta puolestaan on sanottu, ettei se ole uskonto, vaan joukko uskontoja massojen värikkästä kansanuskonnosta eläinuhreineen aina harvojen filosofiseen hinduismiin saakka. Uskontojen yhtymisen tekee mahdottomaksi myös se, että suuret maailmanuskonnot aidoissa muodoissaan ovat universalistisia ja missionaarisia eli ne katsovat, että juuri niillä on sanoma koko ihmiskunnalle ja ne myös toimivat sen mukaisesti.

Yritys luoda jonkinlainen kaikille yhteinen yleisuskonto tunnistamatta mitään erityistä uskontoa on yhtä toivotonta kuin puhua puhumatta mitään kieltä.

Toisin kuin yhdistynyt maailmanuskonto, aggressio-malli on mahdollista toteuttaa uskontojen välisissä suhteissa, ja sitä on tunnetusti esiintynytkin kautta aikojen eri uskontojen toimesta. Uskontoa on usein käy-



Valokuva: H. Uusitupa

tetty myös aggression välineenä. Uskonnolla on "pyhitetty" ja "siunattu" sotia, joilla alunperin ei ole ollut mitään lähtökohtaa uskonnossa. Voi vain toivoa, että ristiretkimentaliteetti uskontojen ja kansojen välisissä suhteissa siirtyisi palaamattomasti menneisyyteen.

Periaatteessa uskontojen välillä voisi valita myös passiivisen rauhanomaisen rinnakkaiselon malli. Uskonnollinen pluralismi, jossa ollaan niin kuin muita uskontoja ei olisikaan, ei kuitenkaan ole mitään uskontojen kohtaamista. Varsinaiseen kohtamiseen sen sijaan pyrkii dialogi-malli, uskontojen välinen vuoropuhelu. Dialogin lähtökohtana on selkeä käsitys omasta us-

konnollisesta identiteetistä ja samalla valmius oppia uutta muilta uskonnoilta.

Dialogi-mallikaan ei kuitenkaan riitä kaikille. Suuret maailmanuskonnot tai niiden sisäiset virtaukset näkevät itsensä maailman valona ja pelastuksen tuojana koko ihmis-kunnalle. Siksi kristinusko, buddhalaisuus, hinduismi, islam ja monet uudet uskonnot tekevät lähetystyötä. Lähetystyö, joka siis on eri asia kuin uskontojen välinen aggressio, on ilmeisesti yleisin uskontojen kohtamisen malli. Sen kannalta on tärkeä oivaltaa, etteivät lähetystyö ja uskontojen välinen yhteistyö sulje pois toisiaan.

Kristillinen kirkko on omista lähtökohdistaan käsin sitoutunut lähetystyöhön,

jonka tarkoituksen voi ilmaista iskulauseella: koko evankeliumi koko ihmiselle koko maailmassa. Kristillisessä lähetystyössä palveillaan koko ihmistä, koska — teologisesti ilmaistuna — koko ihminen on Jumalan luoma ja lunastama. Evankeliumin julistaminen ja kristillinen opetus, monimuotoinen terveydenhuoltotyö liikkuvine klinikoinen ja opetussairaaloineen, ravitsemuskasvatus, lukutaito-opetus ja ammattikoulutus, kehitysprojektit ja katastrofiapu, toiminta yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi — kaikki tämä ja paljon muuta kuuluu kristilliseen lähetystyöhön koko ihmisen palvelemisena.

Sitoutuminen lähetystyöhön ei kuitenkaan sulje kirkkoa uskontojen välisen yhteistyön ulkopuolelle. Päin vastoin, juuri koko ihmistä palveleva kirkko on avoin ja valmis tähän yhteistyöhön, jota meillä itse asiassa on jo ollutkin. Valmiuden yhteistyöhön antaa kristillinen luomisuus, jonka mukaan jokainen ihminen on Jumalan luoma ja tällaisena saanut luomisen lahjana järjen ja ajattelukyvyn. Viime kädessähän on kysymys ihmisten kohtaamisesta ja ihmisten yhteistyöstä.

Esimerkiksi Intiassa luterilaisten kirkkojen kehitysprojekteissa teemme yhteistyötä hindujen ja muslimien kanssa. Katastrofiapua olemme antaneet eri puolilla maailmaa yhdessä eri uskontojen edustajien kanssa. Oikeudenmukaisuuden toteutumiseen eteläisessä Afrikassa olemme pyrkineet yhdessä ateisteiksi tunnustautuvien marksilaiden kanssa. Rauhantyössä olemme mukana mitä erilaisimpia maailmankatsomuksia edustavien ihmisten kanssa.

Kehitys, oikeudenmukaisuus, rauha ja ympäristökysymykset ovat ihmiskunnan elämässä tällä hetkellä tärkeimpiä alueita, joilla uskontojen ja ideologioiden yhteistyötä pitäisi lisätä. Tässä yhteistyössä myös kristillinen kirkko ja kristityt voivat olla mukana hyvällä omallatunnolla.

Vasta silloin yhteistyö tulee kyseenalaiseksi, jos vaikenemalla Kristuksesta kielämme hänet ja samalla oman uskomme. Mutta silloinhan kysymys ei enää olekaan uskontojen kohtaamisesta ja uskontojen yhteistyöstä.

Jouko Sihvo:

Iankaikkinen Isä taivaassa, ota huomaasi kaikki lapsesi, jotka ovat hajallaan kaikkialla maailmassa. Sinä olet luvannut koota meidät kaikista maan ääristä. Sinä tunnet jokaisen meistä. Siunaa meitä kaikkia. Virvoita meitä evankeliumin elävällä vedellä, uskollinen Jumala, pelasta kaikki ystäväsi ahdistuksesta ja hädästä. Rukouksessa olemme yhtä kaikkien heidän kanssaan, missä he sitten ovatkin, kun nyt hiljaa heitä muistelemme.

Yhdessä heidän kanssaan huudamme Sinun puoleesi. Lisää kaikille lapsillesi uskoa, toivoa ja rakkautta. Herra, me tuomme Sinun eteesi maailman levottomuuden ja sodan ja rukoilemme rauhaa Sinulta.

Kaikkivaltias Jumala, Sinä olet luvannut lopettaa sodat. Siunaa niitä, jotka tekevät työtä maailmanrauhan hyväksi, anna heidän työnsä menestyä. Auta niitä, joilla on valtaa, käyttämään sitä oikein. Auta heitä toteuttamaan Sinun tahtoasi, niin että keskinäinen luottamus ja rauha saavutettaisiin ja epäluulot, sodat, viha, väkivalta ja väärä häviäisivät.

Herra, täytä lupauksesi, anna rauha maan päälle.

Herra, me rukoilemme nyt itsemme puolesta, että me voisimme olla mukana Sinun laupeutesi, Sinun tahtosi toteutumisessa tässä maailmassa.

Herra, tee minusta rauhasi välikappale, niin että sinne missä on vihaa, toisin rakkauden, missä loukkausta, toisin anteeksiannon, missä epäsovua, toisin yksimielisyyden, missä erehdystä, osoittaisin totuuden, missä epäilystä, auttaisin uskoon, missä epätoivoa, nostaisin luottamukseen, missä pimeyttä, loisin Sinun valoasi, missä surua, virittäisin ilon ja lohdutuksen, niin että, oi Mestari, en yrittäisi niin paljon etsiä lohdutusta kuin lohduttaa muita, hakea ymmärtystä kuin ymmärtää toisia, pyytää rakkautta kuin rakastaa muita, sillä antaessaan saa, kadottaessaan löytää, unohtaessaan saa anteeksi, kuollessaan nousee iankaikkiseen elämään.

Aamen.



Veikko Porra

TEKNIIKAN OSAAMISEN MAHTI

Tein äskettäin viikon matkan Istanbuliin suomalaisen seitsikkomusiikin merkeissä. Palasin takaisin mukanaani ihmeen kaunis käsin solmittu matto. Ilman taskulaskinta saatoin arvioida, että puolen päivän palkalla olin kuitannut jossain maalauskylässä itselleni 12–18-vuotiaan turkkilaistyön kolmen viikon työn.

Suomen vientiteollisuuden tekniikan osaamisen mahti oli tehnyt minusta — tavallisesta virkamiehestä — upporikkaan sulttaanin, jolla yhä tänään on varaa yksityisiin orjattariin. Olin sulttaaniakin mahtavampi, koska käytössäni oli kolmen työpäivän palkalla lunastamani paikka Finnairin lentävälä matolla.

Suomalaislasten istuessa vielä peruskoulussa oppimassa tietoyhteiskunnan sääntöjä turkkilaistytöiden kouluna on perhepiiristä välittyvä maton kutomisen perinne. Haluamatta romantisoida tilannetta uskallan väittää, että tässä koulussa kootaan elämän rakennuspuita, joita myös suomalaiset nuoret tarvitsisivat. Perinteinen mattojen solmiminen — tuo uuvuttava ja kehnosti palkattu työ — täyttää ekofilosofi Sigmund Kvaløyn luettelemat inhimillisen työn perusehdot: Se tyydyttää ihmisen perustarpeita, lisää ihmisyyteen ja luonnon moninaisuutta, kehittää tekijäänsä monipuolisesti, antaa mahdollisuuden työtovereiden keskinäisen lojaalisuuden kehittymiselle ja työhön voivat osallistua kaikki perheenjäsenet — myös lapset.

Tekniikan syvin olemus on elämän vaikeuksien helpottaminen: selviäminen jokapäiväisistä tarpeista vähemmällä työllä, halvemmilla materiaaleilla jne. Jos tyytyisimme tänään elämän mukavuuksiin 1800-luvun tasolla, työaika voisi nykytekniikan ansiosta olla lyhentynyt yhteen päivään viikossa.

Se, että näin ei ole tapahtunut, vaan päinvastoin työn määrä on kasvanut ja tahti kiristynyt, on osa tekniikan luomaa uutta todellisuutta. Valitessamme tehokkaan teknisen edistyksen olemme samalla antaneet valtakirjan yhteiskunnan teknistyneille poliittisille, taloudellisille ja tuotannollisille organisaatioille määrätä talouselämän pelisäännöistä. Tekniikan valtaa käyttävät organisaatiot ovat kuin itämainen pullon henki, joka

yltäkyläisillä palveluilla on alistanut ihmiset omille päämäärilleen.

Yksityisen ihmisen ja inhimillisten arvojen merkityksettömyys organisaatioiden yhteiskunnassa niin idässä kuin lännessäkin ilmenee siinä, että kauppaa käytäessä kustannuksiin ei tarvitse laskea sellaisia asioita kuin työttömiksi jäävien ongelmat, luonnonvarojen loppuminen, ilman ja veden saastuminen tai kehitysmaiden köyhtyminen. Insinöörit ovat valmiita ottamaan myös nämä ehdot huomioon heti, kun toimeentulo on turvattu eli työlle löytyy maksaja.

Tunnettu amerikkalainen taloustieteilijä John Galbraith on kirjassaan "Vallan anatomia" terävästi analysoinut organisaatioiden vallankäyttöä. Merkittävin alistamisen muoto on tietenkin toimeentuloriippuvuus, mutta yhä enemmän merkitystä on erilaisilla ehdollistetuilla arvopäämäärillä. Erikoiskoulutus ehdollistaa insinöörin organisaation arvopäämäärille niin, että jopa neutronipommin keksijä on vilpittömän ylpeä saavutuksestaan. Alistetuimpia ovat johtavassa asemassa olevat, jotka joutuvat yksityiselämässäänkin omistautumaan organisaatiolle.

Itse olen kasvanut elektroniikkainsinööriksi ja tekniikan osaamisen mahti sitoo minut kuten kolleganikin teollisuudessa palkan ja erikoiskoulutuksen kaksoissidoksella. Lisäksi tunnen ehdollistavan kansalaiskasvatuksen ansiosta velvollisuudekseni perusteluja kysymättä edistää suomalaista elektroniikan osaamista.

Siksi olen valmis työskentelemään illat ja viikonloput innostaakseni Otaniemen teekareita kasvamaan maailman parhaiksi elektroniikkasuunnittelijoiksi. Teknistyneen yhteiskunnan pelisäännöillä tämä on meille suomalaisille välttämätöntä. Onnistuakseni tehtävässäni vaihdan kansainvälisissä konferensseissa oman laboratorion tutkimustuloksia muualla saatuihin ja kirjoita yötä päivää määräraahakemuksia ja raportteja. Alistun myös kestitsemään kotonani ulkomaisia asiantuntijoita useammin kuin ystäviäni. Näin tekniikan mahti ulottuu yksityiselämään. En oikein uskalla pitää täyttä kesselomaa, koska olen maksanut amerikkalaisen insinöörin pelon: Lomalta tullessa työpöytä voi olla siirretty kadulle.

Lattialla olevan turkkilaisen maton hehkuvien värien ja kuvioiden salaperäinen viesti ja tuhansien solmujen inhimillinen sanoma hukkuvat mielessäni vähitellen teknistyneen yhteiskunnan sokean eteenpäin syösymisen konemaiseen meluun.

Jan Blomstedt
fil.kand., kriitikko
Helsinki

Kirjallisuuden filosofia

Artikkeli pohjautuu kirjoittajan
Inhimillisen kasvun seminaarissa
syyslukukaudella 1988 pitämiin
luentoihin.

Tarkoituksena on kartoittaa
kirjallisuuden ja filosofian
raja-aluetta. Puhumme siitä,
millaisin filosofisin kysymyk-
sin voimme lähestyä kirjalli-
suutta.

Yritämme säilyttää koske-
tuksen omiin eläviin lukuko-
kemuksiimme eli kirjallisuus-
den käytäntöön. Sitten kat-
somme miten tietyt kirjalliset
tekstit ”filosofoivat”, toisin
sanoen tulkitsevat ja kom-
mentoivat maailmaa ja/tai
muuta filosofisia tekstejä.

Aluksi haluan täsmentää omat lähtökohta-
ni. Olen yli 10 vuoden ajan kirjoittanut
melko säännöllisesti lehtikritiikkiä. Minus-
ta tuntuu, että olen vasta viime aikoina al-
kanut ymmärtää, mitä kriitikolta vaaditaan
tai paremminkin: mitä kriitikon olisi vaa-
dittava itseltään. Tarkoitan hyvin pientä ja
vaatimatonta asiaa, joka lähemmin tarkas-
teltaessa osoittautuu mutkikkaaksi, kriiti-
kon makua. Joko kriitikolla on makua tai
sitä ei ole. Se kehittyy vähitellen tai ei kehi-
ty. Mutta sitä ei voi tietoisesti ja keinotekoi-
sesti kehittää. Ilman makuakin kritiikkiä
voidaan kirjoittaa. Se ei edes ole mitenkään
harvinaista. Useimmille kriitikoille riittää,
että he tietävät mitä ajassa liikkuu, mitkä
ovat päivän voimassaolevat arvostukset ja
mitä vaatimuksia ”nykypäivä” asettaa ny-
kypäivän kirjallisuudelle. Mutta nämä val-
miudet eivät vielä merkitse henkilökohtais-
ta makua. Kriitikko voi myös kehittää itsel-
leen filosofisen näkemyksen kirjallisuudesta.
Hän voi — ja tässä piilee puhtaaksivil-
jellyn filosofisen kritiikin vaara — muotoil-
la loistavan teorian ja uskotella sitten itsel-
leen ja muille, että juuri sellaiset teokset
ovat erinomaisia, jotka sopivat yhteen tuon
teorian kanssa ja korostavat teorian erino-
maisuuutta. Vaara on nimenomaan siinä, et-
tä tällaisen kriitikon liian älyllinen ja aka-
teeminen asenne kirjallisuuteen, niin mie-
lenkiintoisia tuloksia kuin se voi tuottaa-
kin, vie pohjan hänen henkilökohtaisen
makunsa kehittymiseltä ja tarkentumiselta.

Joitakin vuosia sitten kirjoitin kirjan ni-
meltä ’Sanojen takana’. Monien mielestä se
oli teoreettinen ja vaikealukuinen teos. Mi-
nun elämässäni tuo kirja kuuluu vaihee-
seen, jolloin yritin kehitellä jonkinlaisia fi-
losofisen kritiikin perusteita. Pohdin, miten
kieli ja hiljaisuus (sanottu ja ei-sanottu)
täydentävät ja rikastuttavat toisiaan kirjalli-

suudessa. Painotin hiljaisuuden merkitystä eli sitä, mitä ranskalainen filosofi Maurice Merleau-Ponty on kutsunut olemisen ”piileväksi syvyydeksi”. Minua innosti Merleau-Pontyn lause: ”Nähdä merkitsee samaa kuin nähdä kauemmas kuin näkee”. Ajattelin että teos on erinomainen, kun sillä on tällainen piilevä syvyys, hiljaisuuden ulottuvuus. Se suo kaikupohjan kaikelle sanotulle. En tällä hetkellä halua tykkäänään kieltää tätä ajatusta. Aikoinaan se auttoi ja tuki minua esimerkiksi yrityksissäni ymmärtää ja arvostaa Kafkan taidetta. Hiljaisuuden filosofiani ei syntynyt pelkästä filosofisesta spekulatiosta, joka edelsi Kafkan lukemista. Päinvastoin se syntyi ja sai siivet Kafkan lukemisesta. Siinä näen kirjani tärkeimmän puolustuksen: se perustui käytännön lukukokemuksiin. Makuni ja mieltymykseni esittivät ratkaisevampaa osaa kuin vaatimattomampi kykyni systemaattiseen ajatteluun.

Tänään voisin silmäni räpäyttämättä ja puhtaasti abstraktin ajattelun tasolla hyväksyä yhtä hyvin Oscar Wilden tunnetun teesin, joka ensi silmäyksellä näyttää vastakkaiselta sille, mitä itse yritin muotoilla. Oscar Wilde sanoi: ”Vain pinnalliset ihmiset eivät tee johtopäätöksiä ulkopinnan perusteella. Maailman mysteeri ei ole näkyvässä todellisuudessa.” Oscar Wilde korosti, että Lontoon sumua ei kukaan nähnyt ennen kuin taiteilijat (kuten Turner) kuvasivat sen. Toisin sanoen tarvitsimme taidetta ja kirjallisuutta *nähdäksemme* mitä näemme. Turnerin ja Dickensin kohdalla ajatus voi olla käyttökelpoinen. Mutta Wilde sanoi paljon muutakin ja paljon sellaista, mikä ei sovi yhteen tämän ”näkyvän maailman” estetiikan kanssa. Tiedämme, ettei Wilde ole jäänyt historiaan *johdonmukaisuutensa* ansiosta.

Mihin siis tarvitaan kirjallisuuden filosofiaa? Huomatkaa että myös tämä on filosofinen kysymys ja yhtä oikeutettu kuin kysymys: mihin tarvitaan kirjallisuutta? Jos minut tähän mennessä on ymmärretty niin, et-

tä vähättelen kirjallisuuden filosofiaa, minua ei ole ymmärretty aivan oikein. Haluan vähätellä ainoastaan puhdasta ja systemaattista kirjallisuuden filosofiaa. Uskon että sellaiset ihmiset ovat harvassa, jotka oppivat välittömästi tuntemaan kirjalliset tarpeensa ja makunsa. Kun näin tapahtuu, se usein jää näiden ihmisten yksityiseksi iloksi. He eivät tunne tarvetta oikeuttaa tarpeitaan ja makuaan. He jäävät kirjallisen yhteisön hiljaiseksi vähemmistöksi. He saattavat tehdä hyvin erikoislaatuisia kirjallisia löytöjä ja olla onnellisia, ettei heidän tarvitse jakaa niitä muiden kanssa. On vaikea kuvitella, että kirjallisuuden filosofia syntyisi näin onnellisista edellytyksistä. Kirjallisuuden filosofia edellyttää paitsi jakamisen halua myös — parhaimmillaan — henkilökohtaista motiivia: epäselvyyden ahdistusta.

Käsitteellisiä vertauskuvia

Ajatellaan esimerkiksi T.S. Eliotia. Hän oli runoilija mutta myös tunnettu kriitikko. Hänellä oli oma osuutensa erään akateemisen koulukunnan, ns. uuskritiikin, syntyyn. Eliotin kirjallisuuden filosofia oli englantilainen vastine ranskalaisille symbolismin teorioille. Eliot korosti, että kirjallisuus ei ollut persoonallisuuden ilmaisua vaan pikemminkin *pakoa* persoonallisuudesta. Kirjailijan oli älyn ja tunteen hallitulla yhteistyöllä löydettävä ”objektiivinen korrelaatti” tietyille tunteille ja ajatuksille. Niemenomaan ”objektiivisen korrelaatin” Eliot toi uutena terminä kriittiseen kielenkäyttöön. Sen tarkoituksena (ainakin filosofisella tasolla) oli auttaa meitä erottamaan hyvät teokset huonoista. Mutta jos luemme Eliotin myöhempiä vuosinaan kirjoittaman esseen ’To criticize the critic’ saamme tietää, ettei Eliot vakavissaan ajatellut ”objektiivista korrelaattia” minään objektiivisena mittapuuna tällaisia erontekoja varten.

Hän sanoo että loppujen lopuksi kriittiset termit, kuten ”objektiivinen korrelaatti”, ovat *käsitteellisiä vertauskuvia* tunteenomaisille preferensseille. Toisin sanoen maulle. Termi syntyi selittämään ja puolus-

tamaan sitä, miksi Eliot piti Shakespeares-
ta. Se täytti paikkansa Eliotin 'Hamlet'-es-
seen yhteydessä ja ulottui koskemaan myös
eräitä muita Shakespearen näytelmiä sekä
sen ohella monia muita teoksia, joita Sha-
kespeare *ei* ollut kirjoittanut. Termin tulkit-
seminen filosofisesti yleispäteväksi johtaisi
siis harhaan. Mutta siitä ei seuraa että se on
mielenkiinnoton. Sillä se on persoonalli-
suuden ilmaus siitä huolimatta, että se ko-
rosta "ammattitaitoa" persoonallisuuden
kustannuksella.

Tarinankertojasta ammattikirjailijaan

Viivytään vielä hetki tässä "ammattitai-
don" vaatimuksessa. Ehkä se ei kaikkien
mielestä ole filosofinen kysymys. Minusta
on. Kriitikissä pidetään usein itsestään sel-
vänä, että kirjailijan tai taiteilijan täytyy
osata ammattinsa. Sen mukaisesti ammatti-
taito on myönteinen, arvostava termi. Me
saatamme unohtaa että esimerkiksi Baudel-
lairelle sanassa "taiteilija" oli enemmän tai
vähemmän ironinen kaiku. Aina kun tai-
teen takana saattoi haistaa "taiteilijan",
oman alansa specialistin ja ammattitaitoi-
sen ihmisen, siinä oli jotain halveksittavaa.
Taiteilija oli eri asia kuin "maailmanmies",
joka oli kiinnostunut kaikesta — ei pelkäs-
tään taiteesta (eikä ollenkaan taiteesta am-
mattina) — ja jonka henkevä välinpitämät-
tömyys säännöistä saattoi toisinaan kään-
tyä luoviksi teoiksi. Minun mielestäni tämä
asenne on tiettyyn pisteeseen asti järkevä.
Se auttaa meitä esimerkiksi tekemään eron
tarinoiden ja ammattitaidollisten kirjallisten
teosten välillä.

Tarina-sanana merkityskenttä on samalla
kertaa suppeampi ja laajempi kuin kirjalli-
suuden. Moniulotteisessa romaanissa tarina
ts. juonikertomus muodostaa vain yhden
komponentin eikä aina edes välttämätöntä
komponenttia. Lyriikassa tarina, ts. kertova
aines, on vielä vähemmän välttämätön. Silti
kirjallisuus on syntynyt tarinoista, ja
useimmat tarinat ovat ei-kirjallisia. Kaikki

kertovat tarinoita, joko kuulemiaan tai kek-
simiään tarinoita, tai tarinoita omasta elä-
mästään. Tarinan alkeismuoto on kasku.
Kuullessamme jonkun kertovan tarinan
kiinnitämme usein enemmän huomiota ker-
tojan ääneen kuin hänen teknisiin taitoihin-
sa. Kertoja voi olla kansanmies, maailman-
mies, ujo tai estoton ihminen. Hän voi olla
kirjailija, mutta vaikka hän olisi kirjailija-
kin, hän on tarinaa kertoessaan enemmän
henkilö kuin ammatti-ihminen. Tarinaa
kertoessaan hän ilmaisee omaa yksilöllistä
luonnettaan, mistä seuraa, että joku toinen
kertoisi samankin tarinan hieman eri taval-
la. Tässä erilaisuudessa, joka määräytyy
enemmän elämästä kuin kirjallisista koke-
muksista, on tarinankerronnan mehu ja ei-
ammattitaidollinen viehätys.

Makureaktiomme kohdistuvat tarinan
kertojan ääneen.

Mutta asia näyttää hieman erilaiselta kun
joku kirjoittaa runon, romaanin tai näytel-
män. Silloin hän asettuu tietylle paikalle
oman taiteenlajinsa historiassa. Hänen
työnsä saa, kuten nykyisin sanotaan, inter-
tekstuaalisen ulottuvuuden. Hänen teeman-
sa, aiheenkäsittelynsä, tekniikkansa ja kie-
lenkäyttönsä vertautuvat edelläkävijöiden
teoksiin samoin kuin hänen oman aikansa
muiden kirjailijoiden teoksiin. Kyseessä on
siis ammattitaidollinen luomus, jota ei enää
voida arvioida tekijänsä yksilöllisen luon-
teen kannalta. Ymmärtääkseni T.S. Eliotin
"objektiivinen korrelaatti" tai Roland Bart-
hesin puhe "kirjailijan kuolemasta" pyrki-
vät molemmat osaltaan korostamaan sa-
maa asiaa: kirjoittamisen ammattitaidollis-
ta puolta, sitä että kirjailija ei enää puhu
suoraan omalla yksilöllisellä äänellään
vaan monimutkaisen kirjallisen vaikutte- ja
viittausverkoston ehdoilla ja kautta. Am-
mattitaidon kriteerinä voisi niin ollen pitää
yksittäisen teoksen keinoitekoisesti aikaan-
saatua erottautumista muista teoksista ja si-
ten tiettyä suhteellista omaperäisyyttä. Täy-
dellisestä omaperäisyydestä ei kirjallisuus-
udessa voida puhua: jokainen kirjailija on
saanut vaikutteita, jokainen aihe ja teema
on yleensä entuudestaan tuttu, mutta kir-
jailija voi silti käsitellä tätä perintöosaansa
omalla suhteellisesti erottuvalla tavallaan.

Mitä kirjallisuus on?

Kirjailijan ammattitaito ja suhteellinen omaperäisyys ovat siis eräänlaisia arvostuksen objektiivisia mittoja. Mutta se ei vielä täysin riitä. Täytyy muistaa, mitä Samuel Johnson kustannustoimittajana tai editorina toimiessaan vastasi eräälle kirjailijalle luettuaan hänen käsikirjoituksensa: ”Sir, käsikirjoituksenne on sekä hyvä että omaperäinen. Mutta ne osat, jotka ovat hyviä eivät ole omaperäisiä, ja ne osat jotka ovat omaperäisiä eivät ole hyviä.” Kirjallisuuden filosofian kannalta on olennaista tietää, että se mikä tekee teoksista hyviä ei ole a priori määriteltävissä.

Mitä se tarkoittaa? Se tarkoittaa mielestäni sitä, että kirjallisuuden filosofian tavonomainen kysymys ”Mitä kirjallisuus on?” ei koskaan voi johtaa tyydyttäviin vastauksiin. Ei ole kysymys vain siitä mitä hyvä kirjallisuus on ja mikä konstituoii sen olemisen, ikään kuin se olisi riippumatonta omasta henkisestä panoksestamme ja siitä mitä meille lukemisen aikana, yksilöllisten edellytysten mukaisesti, tapahtuu. Niinpä omalta osaltani haluaisin korvata klassisen filosofisen kysymyksen pragmaattisella: mitä meille *tapahtuu* ja millaisia kirjoja lukiessamme meille tapahtuu onnellisia asioita? Tällaiset kysymykset koskettavat viime kädessä subjektiivista makuamme ja elämysmaailmaamme. Tällaisten kysymysten edessä kukaan ei voi olla täysin ammattilainen, kriitikkonakaan.

Aristoteles tosin yritti professionaalisesti vastata näihin kysymyksiin ”Runousopissaan”. Hän puhui katharsiksesta ja tunnistamisesta. Katharsiksen, puhdistumisen, kokemus liittyy erityisesti tragediaan: herättämällä sääliä ja pelkoa tragedia — siis hyvä tragedia — puhdisti nämä tunteet. Katharsikseen siis liittyi eräänlainen terapeutinen funktio. Sitä kiinnostavampi on ajatus tunnistamisesta. ”Tunnistaminen tapahtuu”, Aristoteles sanoi, ”kun outo havaitaan tutuksi”. Paljon myöhemmin englantilainen filosofi F.H. Bradley sanoi, että vaikuttaessaan meihin syvimmin kirjallisuus ei niinkään saa meitä oivaltamaan jotain uutta

kuin muistamaan, minkä olimme unohtaneet. Tunnistamme jotain joka oli muuttunut meille — ainakin tietoisuuden tasolla — vieraaksi. Filosofisesti ottaen voimme tunnistaa tällaisissa ajatuksissa Platonin vanhan, monille vieraaksi muuttuneen ideaopin: kaikki ideat ovat meissä, filosofian tarkoituksena on auttaa meitä oivaltamaan se minkä tiedämme — tosin aina tietämättä sitä. Sellaisenaan Platonin oppi on ehkä vaikeasti hyväksyttävissä. Mutta jos me korostamme yksilön kehitystä ja yksilön elämysmaailmaa, jossa erilaiset puolitajuiset ja tiedostamattomat ideat liikkuvat tietoisuuden pinnan alla, hieman eri tavalla eri yksilöiden kohdalla, ymmärrämme paremmin, miten tietyt teokset antavat meille tunnistamisen elämyksen ja toiset eivät.

Aristoteleen tunnistamis-ajatus esiintyy käänteisessä muodossa tämän vuosisadan modernismin keksimässä poeettisessa efektissä: ns. vieraannuttamiseffektissä. Sen keksi venäläisen formalismin koulun teoreetikko Sklovski, ja Bertolt Brecht teki siitä teatterinsa avaintermin. Nyt kysymyksessä oli tutun tekeminen vieraaksi. Tarkoituksena oli havainnon kiihdyttäminen ja turruttavien havaintorefleksien särkeminen. Ajatellaan vaikka Kafkaa, joka kuvaa meille periaatteessa tuttua oikeusprosessia ja muuttaa sen vähitellen tunnistamattomaksi, painajaismaiseksi kokemukseksi. Voidaan kuitenkin argumentoida, että havaintojemme kiihtyessä ja kokiessamme itsellemme tutun maailman vieraaksi, olemme vasta ensimmäisten vaikutelmiemme vankeja. Saatamme kokea shokin. Mutta syventyessämme tarkemmin tähän shokkielämykseen saatamme siinäkin tunnistaa jotain puolitajuisesti tai tiedostamattomasti tuttua, joka aiheutti shokin. Esimerkiksi se että puhutaan Kafkan romaanien ”unenomaisuudesta”, antaa ymmärtää että niissä on tunnistettavia aineksia jotka eivät ole *välittömästi* päivätajunnalle tuttuja. Se on ts. ”piilotajuista tunnistamista”.

Itse asiassa fantasiakirjallisuudessa on kautta aikojen ollut idullaan jonkinlainen vieraannuttamiseffekti. Tutun kausaalisuuden eli syy- ja seuraussuhteen särkee jokin maaginen tapahtuma. Lumikki-sadussa on

peili, joka kysyttäessä ken on maassa kauden antaa vastauksen — mitä kaikki peilit eivät tee. Alladinilla on taikalamppu josta hierottaessa nousee esiin henki — mitä kaikkia lamppeja hierottaessa ei tapahdu. Magia on uniikkia, ainutlaatuista kausaalisuutta. Se ei noudata säännönmukaisuutta mutta se ei myöskään ole sattumanvaraista. Siinä on jotain vierasta, joka kuitenkin jättää tunnistamiselle mahdollisuuden. Aristoteleskin ottaa 'Runousopissaan' kantaa tämäntyyppisiin tapahtumiin. Hän sanoo: "Sattumanvaraisistakin tapahtumista tunnevut ihmeellisimmiltä ne, jotka näyttävät tapahtuvan ikään kuin tarkoituksella. Arcoksessa Mityksen patsas tappoi Mityksen murhaajan kaatumalla hänen päälleen, juuri kun hän katseli sitä: tuollainen tapaus ei vaikuta sattumanvaraiselta. Sentähden täytyy pitää hyvinä juonia, joihin sisältyy tällaisia tapahtumia."

Palataan siis edellä muotoiltuun pragmaattiseen kysymykseen: mitä meille kirjallisuuden äärellä, lukiessa (tai näytelmää seurattaessa) tapahtuu? Milloin lukukokemus (tai vastaanottokokemus) on myönteinen tapahtuma? Voimme yrittää vastata siihen näin: silloin kun tunnistamme teoksesta jotain omasta elämysmaailmastamme tuttua, joka ei ollut siihen saakka meille ilmitietoista. Maku puolestaan liittyy tämän tunnistami-

sen arviointiin: arvioimme sen laatua ja hienosyisyyttä, sitä mikä siinä on käsitteellisesti määrittelemätöntä.

Sanoisin lopuksi että kirjallisuus on aina "filosofista" mutta se lähestyy ihmisen kokemusmaailmaa eri tavoin kuin varsinainen filosofia. Filosofi voi löytää kirjallisuudesta piileviä tai vähemmän piileviä filosofisia kysymyksenasetteluja, sellaisia kuin:

— Onko maailma järjellä hallittavissa vai ei?

— Onko ihminen oman onnensa seppä vai olosuhteiden uhri?

— Mitä on aika, mitä on tietoisuus, mitä on minä? — Eli yleensä ihmisen ehdot.

Mutta siinä missä filosofia asettaa kysymyksiä ja etsii vastauksia, siinä kirjallisuus pyrkii tekemään kysymykset *aistittaviksi* ja *tunnistettaviksi*. Vastaaminen on vähemmän tärkeää. Teesit kuuluvat filosofiaan, kirjallisuuden filosofista puolta ilmentävät teemat: vapaus, ylpeys, maanpako, onni ja rappio. Teemoillaan kirjallisuus yhdistää abstraktia konkreettiseen. Kirjallisuuden tavassa hahmottaa maailmaa on otettava huomioon myös sävy, tyyli, ilmapiiri, tempo — seikat, jotka filosofiassa ovat toisarvoisia mutta joilla kirjallisuudessa on myös "filosofista" merkitystä. Ne vaikuttavat siihen, miten aistiminen ja tunnistaminen *tapahtuvat* (Psyko-epistemologia) Filosofiaa arvioidaan puhtaasti älyllisesti, kirjallisuutta arvioidaan älyäkin hienommalla instrumentilla: maulla.

רחל

Jyväskylässä pidettiin lokakuun lopussa suuri totuusfoorumi, jonka järjestäjiä olivat monet kirkon järjestöt Kristillisen Kulttuuriliiton johdolla. Myös useat Jyväskylässä toimivat kulttuuri-instituutit autoivat foorumin toteuttamisessa.

Foorumissa toimi kolme kanavaa, joissa pohdittiin humanismia, hyvinvointia ja hiljaisuutta.

Hiljaisuuskanavan puheenvuoron käyttäjiä olivat mm. Katsauksen päätoimittaja Kari E. Turunen ja apul.prof. Päivi Huuhtanen, joiden alustukset julkaistaan Katsauksessa.

Kari E. Turunen
yht.lis.
Jyväskylä

Maailmallisuus ja totuus

Alustus Jyväskylässä pidetyn
totuusfoorumin hiljaisuuskanavalla
22.10.1988

Nykyaikainen psykodynaaminen ihmistuntemus lähestyy mielestäni hämmästyttävällä tavalla kiusauskohtauksessa kuvattua. Olen itse ajatellut ihmisen sieluun kätkeytyvän kolme narsistista tarvetta, joita olen kutsunut vallan, pyyteen ja ahneuden narsistisiksi energioiksi. Niillä on tietenkin lukuisia erilaisia ilmentymiä ihmisen elämässä.

Paavalin murhe

Aloitin esitykseni lainauksella Paavalin roomalaiskirjeestä:

Miten siis on? Olemmeko me parempia? Emme suinkaan. Mehän olemme osoittaneet, että kaikki, niin juutalaiset kuin kreikkalaiset, ovat synnin alla, niinkuin kirjoitettu on: "Ei ole ketään vanhurskasta, ei ainoatakaan, ei ole ketään ymmärtävääistä, ei ketään, joka etsii Jumalaa;

kaikki ovat poikenneet pois, kaikki tyynni keltottomiksi käyneet; ei ole ketään, joka tekee sitä, mikä hyvää on, ei yhden yhtäkään.

Heidän kurkkunsa on avoin hauta, kielelängsä he pettävät, kyykäärmeen myrkkyä on heidän huultensa alla; heidän suunsa on täynnä kirousta ja katkeruutta.

Heidän jalkansa ovat nopeat vuodattamaan verta, hävitys ja kurjuus on heidän teillängsä,

ja rauhan teitä he eivät unne.

Ei ole Jumalan pelko heidän silmäinsä edessä."

(Room. 3:9—18)

Onko tämä Paavalin näkemys tulkittava vain tavanomaiseksi pettymykseksi siitä, että ihmiset ovat kurjia olentoja? Ehkä se on sitäkin, mutta toisaalta Paavali on mielestäni syvä ajattelija ja ihmisen tuntija. Hän haluaa tällä inspiratiivisella vuodatuksellaan tuoda esiin jotain olennaista ihmiskäsityksestään.

Hän tarkoittaa, että ihminen on tällainen. Enkä usko, että hän laskee itseään ihmisten ulkopuolelle. Paavali on tutkinut ih-

misen sydämen ja sydämen alaisen maailman ja tietää, mistä puhuu. Paavali ei ilmeisesti esiintynyt siten teoreetikkona kuten nykyään oppineet ihmiset tekevät, vaan hän oli lähinnä kipeästi huolestunut ihmisen tilasta, varmasti myös omasta tilastaan. Tämän huolen hänessä oli kuitenkin synnyttänyt selkeä näkemys siitä, mikä ihminen on.

Vangittu ihminen

Niin Paavalin kuin evankeliumienkin mukaan ihminen oli langennut, vangittu voimien välikappaleeksi, joita hän ei hallinnut, eikä edes tuntenut. Nuo voimat hallitsevat ihmistä kaikessa, kuljettavat häntä, hänen tahtoaan ja jäseniään, suuntaan, johon hän ei haluaisi kulkea mutta jolle hän ei syvimmiltään mahda mitään. Edellytyksenä tälle tietoisuudelle on tietysti, että ihminen on herännyt kipeään ristiriitaan ja vastakkaisuuteen. Hänen on täytynyt havaita, että hänessä toteutuu hänen paremman tahtonsa vastaisia asioita. Niin kauan kuin heräämistä ei ole tapahtunut, niin kauan hän totelee huomaamattaan näitä voimia.

Herääminen huomaamaan, että ei ole itsensä herra, tapahtuu hitaasti. Mutta riittävän suuri herääminen voi järkyttää ihmisen perusteellisesti — niin kuin se järkytti Paavalin — ja nostaa voimakkaan kysymyksen, onko tässä tilanteessa mitään tehtävissä. Paavalin mielestä tilanne sellaisenaan on toivoton. Ihminen on syvimmiltään ikävien voimien välikappaleena, eikä mahda sille itse mitään. Hän ei voi pelastaa itse itseään.

Ihmisen vankeus on mielestäni rehellinen havainto, jonka itseensä ja ihmiseen paneutuva joutuu vääjäämättömästi toteamaan. Se ei ole hurskastelua vaan karu tosiasia. Ainoa lohtu tilanteessa voisi olla, että ihminen on herännyt periaatteessa tietämään, että toisin voisi olla, herännyt kärsimään, vaikkei hän tätä parempaa kykene saavuttamaan. Liikkeellä on oltava, vaikka jälki, joka jälkeen jää, on Paavalin vuodatuksen mukainen.

Kiusaaja ja erämaa

Ihmisen erehdys ja harha (kreikaksi: hamartia) on ollut aina tunnistettavissa. Ihminen on vuosituhansia herännyt pahuuteen itsessään. Asia on siis siinä mielessä tuttu. Meillä on kuitenkin omana aikanamme aivan erityisiä mahdollisuuksia nähdä uudella tavalla ihmisen paha, joka mielestäni on kuvanomaisesti ja huikaisevalla syvyydellä ilmaistu ns. Jeesuksen kiusaajakohtauksessa (esim. Matt: 4:1—11).

Kiusaaja oli kuljettanut Jeesuksen erämaahan. Erämaan tulkitsemisen merkitsevän myös sisäistä erämaata, suunnattomia ahdistuksen ja tyhjyyden tunteita, joita ei voine välttää kiusaajan tietoisessa kohtaamisessa. Kiusaaja koetteli Jeesusta kolmella tavalla. Näistä kiusauksista emme mielestäni ole selvinneet, vaan olemme syntyneet niihin ja olemme jatkuvasti niiden vaikutuksen alaisena. Jotain tärkeää on siinä, että Jeesus kykeni kohtaamaan ja näkemään nämä kiusaavat voimat, vaikka ne tuskin jättivät häntä myöhemminkään rauhaan.

Kiusaajat

Ensimmäinen kiusaus koski kivien muuttamista leiviksi; Jeesuksellahan oli nälkä, sillä hän oli paastonnut neljäkymmentä päivää erämaassa. Ihmisinä meillä on jatkuva todellisuuden nälkä, mikään ei tyydytä meitä. Me nostamme omat tunteemme kaikkea koskeviksi tuomareiksi. Me katsomme ansainneemme jotain, palkkamme, virkamme, maineemme, kunniamme jne. Mitä ne meitä syvimmiltään hyödyttävät, kun saamme kuitenkin sielullemme vahingon? Ehkä olisi parempi olla viaton ja heräämättä ajattelemaan, kuinka menettelee, kun ei voi asiaa kuitenkaan muuttaa. Miksi se meitä kiusaa? Siitä on seurauksena vain suunnaton ahdistus.

Kiusaaja nosti Jeesuksen temppelin harjalle ja käski hänen hypätä alas, ”sillä kirjoitettu on: ’Hän antaa enkeleilleen käskyn sinusta’, ja: ’He kantavat sinua käsillensä,

ettet jalkaasi kiveen loukkaisi?” Kuinka usein me katsomme edustavamme niin oikeaa käsitystä, että korkeimpien voimienkin tulisi meitä tukea, ettemme hyväämme toimittaessamme loukkaisi itseämme. Todellisuutta hallitsevat kuitenkin toiset voimat, kuin meidän sille asettamat ehdot. Uskomme asioihimme on kiusaajan koukku, johon me jatkuvasti lankeamme.

Olemme niin oikeassa, että haluaisimme omien käsitystemme tulevan yleiseksi laiksi, jota meidän kaikkien olisi noudatettava; kuka uskoo mistäkin löytyvän totuuden. Asetamme mielellämme pelastumisen ehtoja naapureiden noudatettavaksi ikään kuin se olisi meidän vallassamme. Onneksi todellisuuden palaute kapsahtaa jalkaamme ja tie osoittautuu vaikeaksi kulkea. Joudumme syvästi häpeämään. Paavali tosin lohduttaa, että on yksi ”loukkauskivi ja kompastuksen kallio”, johon uskominen ei saata häpeään. (Room. 9:33)

Ihminen tahtoo tehdä aina omia oppejaan ja teologioitaan, mitä voitaneen pitää osoituksena ihmisen herkkyydestä lankeemukseen. Ihminen ei jaksa olla ”hengessä köyhä”, vaan uskoo omistavansa jostain enemmän kuin joku toinen, oikeamman opin, uskon tai näkemyksen. Klassinen on kysymys, jonka opetuslapset tekivät Jeesuksen selän takana: Kuka meistä on suurin? ”Ja heidän mieleensä tuli ajatus, kuka heistä mahtoi olla suurin.” (Luuk. 9:46) Sielumme kysyy tätä, vaikka olisimme vaientaneet sen korviltamme, häveten sitä.

Viimeinen julma kiusaus koski perkeleen kumartamista, mikä antaisi Ihmisen Pojalle koko maailman. Ihmisen pitäisi saada maailmalta vaikka mitä, lopulta kaikki, koska mikään ei häntä kuitenkaan tyydytä.

Saavutettu osoittautuu tyhjäksi, merkityksettömäksi; heti on riennettävä tavoittelemaan uutta. Vain suunnattoman tyhjyyden läpikäynyt voi edes ajatella olevansa vapaa maailman ahnehtimisesta, koskipa tuo ahneus sitten rahaa, virkoja, arvoja, asuntoja, autoja tai mitä vain. Syvimmiltään Ihmisen Pojalla ei kuitenkaan ole tässä maailmassa ”pesää”, mihin päänsä kallistaisi (Matt. 8:20).

Narsistinen ydin

Nykyaikainen psykodynaaminen ihmistuntemus lähestyy mielestäni hämmästyttävällä tavalla kiusauskohtauksessa kuvattua. Olen itse ajatellut ihmisen sieluun kätkeytyvän kolme narsistista tarvetta, joita olen kutsunut vallan, pyyteen ja ahneuden narsistisiksi energioiksi. Niillä on tietenkin lukuisia erilaisia ilmentymiä ihmisen elämässä.

Minusta näyttää — ihminenhan rakentaa omahyväisyydessään aina teorioita ja oppeja! — että ihmisen tiedottoman sielun keskuksena on narsistinen ydin, josta narsistiset voimat lähettävät jatkuvasti säteitään ihmisen olemiseen ja pitävät sitä vangittuna. Vaikka onnistuisimmekin pala palalta löytämään näiden voimien kahleet ja kaappauksen sielussamme, olemme aina pakotettuja myöntämään, että niille jäi saaliiksi jokin osa sielustamme. Katkerana huomaamme kiusaajan olevan suunnattoman paljon ovelamman kuin vähäinen älymme ja huomaamme sen kuljettaneen mieleemme ja tahtomme suuntaan, jonka säikähtäen toteamme vääräksi — taas kerran.

Pelastuminen

Onko tässä tilanteessa mitään pelastusta? Sellaisenaan ei ole — kauhistuttavaa kyllä. Ilmeisesti kuitenkin prosessoimme narsisiamme — tuomitsemme itse itseämme — käymällä uudestaan ja uudestaan läpi häpeän, ahdistuksen ja tyhjyyden tunteiden. Jokin narsismin koukku voi aina tällöin hellittää, mutta toinen iskee ovelasti toisesta suunnasta ja jälleen joutuu näiden ankarien eksistentiaalisten tunteiden kouriin. Elämässä on hyviä ja lohduttavia hetkiä, mutta mitään lopullista pelastusta niissä ei ole. Kärsimys on ainoa ihmisen tie.

Ihminen ei kuitenkaan ole yksin tässä kamppailussa, vaikka hän ei kykene vaatimaan tai komentamaan yhtään sen osapuolista. Sillä ”saatana on tavoitellut teitä valtaansa, seuloakseen teitä kuin nisuja.” (Luuk. 22:31) Kiusaaja kiusaa meitä tarkoi-

tuksellisesti. Kiusaaja synnyttää tuskaa tehdäkseen itsensä tyhjäksi. Silläkin — vai pitäisikö sanoa hänelläkin — on ilmeisesti jokin tehtävä.

Jeesus julistaa tulleen vapauttamaan vangitut. Tämä tarkoittanee nimenomaan sielunsa vankeja, jotta nämä alkaisivat nähdä ja vapautua taakastaan. Jeesus väittää Jumalan lähettäneen hänet, jotta hän saarnaisi ”vangituille vapautusta ja sokeille näkönsä saamista, päästämään sorretut vapauteen.” Hän tarkoitti näillä konkreettisikin vankeja ja sokeita, mutta varmaan meitä kaikkia.

Ihmisen Pojan vapautus edellytti ihmisen kärsimyksen läpikäymistä viimeiseen katkeeraan pisaraan asti. Se merkitsi raastavaa kamppailua kiusausten kanssa — joista vähäisimpiä olivat ilmeisesti seksuaaliset kiusaukset, joista viime aikoina on ollut puhetta. Kivienheittelijöitä on taas ilmaantunut paljon — niitähän me kaikki olemme. Kärsimysten läpikäyminen nosti Kristuksen Voiman oikealle puolelle. Hän — voitaneen uskoa, vaikkemme tiedä, mistä siinä on kysymys — rukoilee sieltä meidän puolestamme, jotta jaksamme kulkea tien loppuun asti — mikä se sitten lieneekään.

Ilmeisesti ihminen ei pelasta itse itseään edes uskomalla, vaikka näin usein ajatellaan. Hän saanee silti luottaa, että on olemassa voima, joka työskentelee hänenkin puolestaan. Muutenhan saisimme luovuttaa kamppailun jo heti alussa, koska tilanne näyttää toivottomalta. Ihminen ei voi määrätä itseään pelastettavaksi tai luokitella muita pelastuviin ja tuhoutuviin. Tuo voima työskentelee varmaan uskoimmepa siihen tai emme. Mutta ehkä kipeä herääminen ristiriitaan ja voimattomuuteen — tulihan voimattomuus, katkera kalkki Jeesuksenkin nieltäväksi — on välttämätön osa ihmisen prosessissa, oikeudenkäynnissä hänen kanssaan.

Rauha

Evankeliumeissa kehoitetaan rukoilemaan — niin kuin monissa uskonnoissa harjoitetaan meditaatiota — jotta voisimme vaikuttaa jotenkin tilanteeseemme. Meitä siis kuitenkin kehoitetaan kamppailemaan kiusaajaa vastaan. Ilmeisesti meillä on lupa toivoa, että meitä jollain tavalla autetaan tässä kamppailussa. Jos se on väärä toivo — ehkä sekin sitten lopulta osoitetaan. Ehkä meidän on parempi olla tietämättä, mitä tapahtuu todella — miten meitä autetaan — jotta me vetäisi asiasta vääriä johtopäätöksiä, kuten muuten varmasti tekisimme.

Tärkeä kristillinen käsite on mielestäni rauha. Ihmisellä lienee lupa pyrkiä rauhaan — kunnes toisin osoittautuu. Intensiivinen sisäiseen rauhaan pyrkiminen voi tuottaa ajoittain hiljaisuuden sieluumme. Tällöin kiusaaja on ikään kuin vaiennut ja työnnetty syrjään — tosin varmasti hyökkäykseen kyyristyneenä. Rauhassa ja hiljaisuudessa joudumme kuitenkin kuuntelemaan tuskaista itseämme ja voimme yllättäen latautua voimalla, jonka varassa taas jaksamme eteenpäin.

Hiljaisuus ja rauha ovat tietenkin vain näennäisiä tiloja, vaikka niillä voi olla ihmiselle rakentava merkitys. Meidän tuskin annetaan olla rauhassa kovin kauan ja rauha turmeltuu pian, koska emme kuitenkaan osaa pitää varaamme. Rauhaan pyrkiminen voi kuitenkin osoittaa, missä tilassa olemme, ja parantaa hetkeksi arviointikykyämme ja antaa uutta voimaa. Alkuperäisen hyvän ja oikean tuomion läheisyys pelästyttää meitä, sillä me tiedämme kyllä tilamme. Siksi on säikähtyneille hyvä sanoa: ”Olkaa rauhassa.”

**TILAA KATSAUS — PYSYT MUKANA
PUHEENAIHEISSA!**

Päivi Huuhtanen
Vt.apul.prof.
Helsinki

Hiljaisuuden seikkailu

Alustus Jyväskylässä pidetyn to-
tuusforumin hiljaisuuskanavalla
22.10.1988

Hiljaisuus on tila, johon suh-
taudumme yllättävän voimak-
kaasti. Ilmaisemme usein kai-
paavamme hiljaisuutta, mutta
toisaalta hiljaisuus pelottaa.

Täyden hiljaisuuden vaatimuksena näyttää omalta kohdalta olevan luopuminen monis-
ta äänenkäytön mahdollisuuksista, mutta
lisäksi se, minkä tähden näin tehdään, vih-
laisee aina epävarmuudella: täysi hiljaisuus
ei tule täyttää päätä kenellekään — se vaatii
tyhjiyyttä, tyhjää mieltä, tyhjentäytymistä
omista ehdoista ja ehdotuksista. On vain
annettava olla ja tulla, mitä tuleman pitää
— jos on tullakseen ylipäänsä mitään.

Yli päinhän hiljaisuus laskeutuu — kuin
huppu tuntematonta elintilaa. Sanonnat
joita hiljaisuudesta käytämme, ovat kuvaa-
via. Astumme hiljaisuuteen, sukellamme
siihen, hukumme. Niin mitänsanomaton

kuin hiljaisuus tavallaan onkin, se puhutte-
lee sanoinkuvaamattoman voimakkaasti,
mistä kuvaavat ilmaukset oireilevatkin. Hil-
jaisuus on sukua suurelle tuntemattomalle,
jota jokainen kaiken aikaa lähestyy. Se on
pieni tuntematon, joka kantaa kuitenkin
suuremman varjoa jo mukanaan.

Meillä ovat kuvaavina sanonnat ”kuole-
man ja haudan hiljaisuus”. Luovutuksis-
tamme suurin, hengen heittäminen, tapah-
tuu kuoleman nimissä. Juuri kuoleman pel-
ko saa hiljaisuuden edellyttämän tyhjentäy-
tymisen tuntumaan uhkalta kaikelle omalle
elävyydelle, persoonalliselle osallisuudelle
elämään. Me sanallisen kulttuurin ylenpalt-
tiset verbalistit tartumme sanan valtaan ja
legitimöimme sillä ikuisia totuuksia, jotka
kantavat yli hautojen ja hiljaisuuksien, ka-
toamisen, ja ikuistavat meidätkin puhekup-
lien taivaaseen, jonka uskomme pilveilevän
yli tyhjyyden, täyttävän avaruuden sopivan
vuolaasti ja varmasti.

Avoinna hiljaisuuteen

Kuvaavaa on, että tässäkin yhteydessä las-
keudumme hiljaisuuden kohtaamiseen pit-
kää sanallista liukurataa myöten. Kuplien ja
poreillen. Olisimmeko voineet mitenkään
särkeä tärkeyden järjestystä ja hupsahtaa
enemmittä puheita jo suoraan asiaan —
antaa siinä vain hiljaisuudelle kaikki valta
laskeutua — ja myös lasketella siinä itsem-
me sanoista tyhjäksi. Heittää henkemme,
älyilyimme, sanailumme, ja antautua vain ti-
lalle, johon on yksi ainoa pääsy: vaikenemi-
nen?

Vai olisiko jokin toinen, kuten tämä: yli-
lyönti yli sanojen liikanaisuuden kautta
tyhjiin. Antaa sanan syödä sanat, lyödä
edelläkävijät, ampua itsensä yli kohtuuden,
tyhjäksi reikäiseksi läpipäästäväksi maalik-
si, joka sinällään on jo mennyttä kalua. Sitä
tässä itse kokeilen.

Joka tapauksessa on paikallaan sanoa sii-
tä olevan puhe, mistä puutekin. Eikä sitä
paikkaa pitemmällä puheella. Puutteelli-
suuteen pätee käytännössä parhaiten tun-
nustajan tilinteko: asian salaamaton koh-
taaminen, tunnustus. Se riittää. Hiljaisuu-

delle on myönnyttävä, tunnustauduttava kuin Jumalalle. Annettava itsensä, heittäydttävä, heittyttävä henkensä kaupallakin. On tunnustettava hullunrohkeaa uskoa: sinun käsiisi annan itseni. Olen sinussa, mitä ikinä oletkin. Tulen sinussa, miksi ikinä vietkin otteessasi ja osallisuudessasi. Jos se mitä olet, on täyttä tyhjiyyttä, olen tyhjä minäkin. Mutta jos se on tyhjiydessä täyttä, olen minäkin täysin tyhjänä täysi.

Uskon uskallus

Uskon tunnustaminen tuntemattoman, äännettömästi todellistuvan Jumalan edessä on uskovalle alkutekijöissään samantapainen rehellinen pohjanoteeraus kuin hiljaisuuden kohtaaminen: uskon, tietämättä kehen. Uskon kuitenkin täydellä uskon varmuudella, joka on tietämisen täyttä epävarmuutta. Antaudun jollekin, joka voi olla täysi olemattomuus. — Olematon, mutta olevainen minut täyttävä uskomus uskossani, jossa olen sitä täynnä, täysin olemattoman tuntuistekin.

Perusteissaan kaikki usko haastaa uskallukseen heittäytyä antaumukseen, tietämättömiin. Se on seikkailijan, hullun, houkan askellusta epävarmuuden yksinäisellä, koeteltavalla tiellä, jota ulkopuolinen voi pitää sovinnaisena, moni naurettavana. Onhan se aina viisaan, tiedonvarmasti kulkevan ihmisen päivänvalossa esiintyvän hahmon heittovarjo, sen kääntöpuolen nurja kuvio, järkevän ja tosikon elämäntavan irvisteltävä kuva. On se monelle sovinnaisuuksiin tyytyvälle uskovaisellekin täyttä heresiaa, pyhän pilkkaa, pahamaineista mystiikkaa — kaikille heille, joille Jumala on sananmukainen ja vain sananmukainen, kirjaimellinen, isähahmo, tunnettu ja tunnustettu Luojamme pikkupiirteitään myöten.

Mutta annetaan fundamentaalisten sananjalkojen tarjota rauha kaikille niille, jotka niihin tarttuvat ja tukeutuvat, lukeutuvat kirjanoppineiksi. Uskon uskallus on jo tästä viidakosta usein täysin tukahtunut. Mutta sille, joka kaipaa ilmaa, on uskalluksella vielä jumalisestikin liikkumavaraa, on tilaa tempautua, sinkoutua, heittyä ylös juuri-neenkin imarteitten, saniaisten ja muitten

itiöpölyn pesäkkeiden keskeltä. Parannuksen tilaansa löytää kyllä kummemmista, jos päästää irti otteensa sanojen jaloista ja jalkakampeista, päästelee sanomattoman huokauksen ja vetää vain hiljaa, kaikessa rauhassa, henkeään.

Ehtii siinä pikkuhiljaa tottua jo yli epävarman aristelun: eihän tämä nyt hengen päälle käykään, eikä tapa, vaikka vaikenenkin tietämättömiin uskon pyhästä perustasta, sen sananmukaisesta kolminaisuudesta, niin uskosta kuin toivosta ja rakkaudesta kuin Isästä, Pojasta ja Pyhästä Hengestä. Annan vain olla, jumalani kuten itsenikin, uskottelematta kummempia sanailuja kuin vain ehkä sanojen alkuun liittyvän pienen uskomuksen, myytillisen sanan, joka tunnustaa puolihuomaamattomasti juuri vaikenemisen sijan.

Tuttuhan se on tämä kristillisen uskontomme perussana, jonka mukaan alussa oli sana. Mutta alkusanankin taustana oli taas jo välttämättä jotakin, sen ihmisen mieli olettaa oman kokemuksensakin kautta. Ainakin sanailua ajatellen tuntuu luontevalta väittää, että sanan taustalla, sanojen välissä henkireikinäkin oli hiljaisuus, ainakin tauonpaikka ellei itse jokin alkua aiempi tyhjiys. Genesisistäkin sopii lukea tässä hengessä, joskaan ei kirjaimellisesti.

alussa oli Henki, joka liikkui äänettömyydessä vetten yllä (1. Moos. 1:2). Vasta luotuaan ihmisen, sanailijan, Henki ilmeni myös puhuttelevana äänenä, nimeltä mainittavana Jumalana. Ja ihmiselleen hän antoi sitten luovan nimittelyn ilon kaiken maailman ilmiöiden, eläinten ja kasvien suhteen (1. Moos. 2:19—20). Ihmisen omaksi häpeäksi oli, että tämä ilkokoinen ilo muuttui pian verhotuksi suruksi.

Siitä voi lukea kirjojen ja kirjojen, ei vain kirjojen kirjan, verran legendoja ja historiaa ihmisenpojan ja Eevan tytärten teiltä. Ja juonena on tietysti sanallisen manailun, voimankäytön, vallantahdon jatkuva taistelu. Tietämisen pätevöittämisen omatoiminen halu, legitimoimisen kateellisuus päästä jumallisiin etuoikeuksiin asti. Tietohan on meillä valtaa ja vallassa ovat tiedon sanavalmiit asiantuntijat, keskenään kielipelissä

toisiaan syövät haastajat ja altavastaajat. Syöjät ja lyöjät.

Silmänräpäys ikuisuuden raossa

Mutta antaa tämänkin moninkertaisesti kerrotun puhekuplan olla. Kuvaan jotakin yksinkertaisempaa — hiljaisuuden seikkailun, johon voi päätyä noin vain, puoli huomaamattaan. Jälleenlöydetyn paratiisin myytti kun on kirjallinen eikä se aukea todelliseksi elämäksi sivuja kääntämällä. Hiljaisuuteen kai yksinkertaisimmin vain nuokahdetaan, kun kirja putoaa jo käsistä, kun tietty uupumuksen aste ylittää kiihkeän etsimisen mielen, kun mitään erityistä ei oikein enää odotakaan, kun metodiset tiet mielen rauhoittamiseksi alkavat maistua puulta ja itsekin tyytyy vähimpäänsä: vain on, mitä on. Ei jaksa muuta kuin asettua olemiseensa.

Kerron pienen tapahtuman viime kesän lopulta. Se on subjektiivinen peilinkappale, joka kuitenkin kuvastelee — näin uskon, en tiedä — jotakin yleisempää kokemusta. Ulkonaisesti tarina ei ole mitenkään huomattava; tuskin itsekkään ensin huomasi tapahtumien kulun merkityksellisyyttä. Se vain piti pintansa ja vei myös omani.

Olin yksin maalla perheeni palattua jo kaupunkiin. Yksinäisyydessä ja hiljaisuudessa keskityin vain kirjoittamaan — kirjaa hiljaisuudesta, kuinka sattuikaan. Suuri, kesän jälkeen autioksi jäänyt talo seisoi korkealla rantatöyräällä. Näin pihasta ja ikkunoista kauaksi yli järven selän, Kainuun vaaramaisiin mäkiin asti, jotka sinersivät rantojen takaa. Ulkonaiset tapahtumat olivat lähinnä sään muutoksia, pilvien ja tuulen nousuja tai järven pinnan valojen ja aaltojen vaihtelua. Luonto oli syksyn myötä hiljentynyt. Lintujenkin ääniä kuului harvoin. Palokärki silloin tällöin, punarinta joskus.

Tilanne merkitsi ainutlaatuista ja ennenkokematontakin täyttä irtoamista tavallisesta perheellisestä elämäntilasta ohjelmineen, myös tavallisimmasta päivän järjestyksestä. Yksinäisyydessä ei ollut mitään,

mikä olisi vaatinut sovittuihin, säännönmukaisiin tekemisiin. Päivät ja yön tunnit olivat merkittävästi avoimet, tyhjät sinällään. Ne saattoi käyttää ja täyttää, miten halusi.

Kuvaan kokemaani, koska tässä — kaikkien järjestettyjen retriittien ja niissä toteutetun ”ohjelmallisen” hiljaisuuden sijasta — aukeni äkisti pääsy yksinäisyyden ja tyhjyyden olotilaan, jossa hiljaisuus oli täyttä totta. Ja ennen kaikkea se oli kiinni — ja auki — puolihuomaamattomasta havahtumisesta, huomaamisesta. Oli jotakin, silmänräpäys ehkä, joka olisi voinut jäädä tavoittamatta. Nyt se vain sattui kohdalle. Jotenkin näin:

Kävelin viileän illan kosteassa hämärässä läpi läheisten peltojen. Mitään näkemättä olin ajattelemassa tekemisiäni, kirjoitustyötäni. Maa jalkojen alla oli epämääräinen. Askelet osuivat siihen jotenkin sattumanvaraisen hajamielisesti, leijuen. Vähitellen udussa häämöttävä maisema tunkeutui yli silmien ja hämärsi myös ajattelun. Pohdin hetken tekemättömyyden mahdollisuutta, vapautta kulkea ja olla näinä päivinä miten vain olisinkin. Kukaan ei tiennyt siitä tarkalleen mitään eikä voinut panna merkkeille. Itsellänikään ei ollut tarkkaa määräpäivää, jona lähtisin pois kaupunkiin. Oikeastaan kenellekään ulkopuoliselle en ollut missään. Olisin voinut yhtä hyvin liikkua kuin olla liikkumaton, kuollut.

Ensiksi: tyrmistynyt havainto, että tässä vapaudessa, hiljaisuudessa, yksinäisyydessä en ollut itsellenikään enää oikeastaan missään — en muualla kuin itsessäni ja epäselvänä piirtyvässä syrjäisessä maisemassa, joka sekin on kuin ei missään. Sekä maisema että minä itse häälyimme ajattomuuden avaruudessa, irrallaan maanpäällisestä elämän sidonnaisuudesta.

Ja juuri siinä se sitten olikin: oivalluksen mittaamattomalla valovoimalla tila, joka huikeasti ylitti kaiken. Ajan, paikan ja tavallisten elämän äänien jäätyä olemiseni ”ulkopuolelle” epämääräiseksi todellisuudeksi, olin saanut lahjaksi tai lainaksi olotilan — äärettömyyden, ikuisuuden partaalla.

Ei sen kummempaa kuin silmänräpäys ikuisuuden raossa, ajan rako ajattomuudes-

sa. Päätähuimaava päänavaus tilalle, jolla ei tuntunut olevan rajoja. Kaksi tulkintamahdollisuutta siinä tietoisuuden heikottavassa hoiperruksessa jotenkin häälyi. Toinen vetosi vielä heikosti järkeen, ihmisen päättä pakottavaan mielekkään ajattelun koossapitäjään: malta tämä hetki, malta mielesi — anna mennä, älä anna tulla ja olla. Hoipertelet heikkomielisyyden partaalla, jos annat nyt itsesi mennä ajattomuuden rakosesta. Rajallisuutesi särkyy rajattomuudessa. Et kestä sitä.

Toinen häilähtävä varma tietoisuuden vetoisuus: ota vastaan, mitä saat. Pysy paikallasi. Anna olla, anna tulla. Tästä alkaa jumalinen seikkailu, jossa itse paikkasikin on pyhä — kaikkiallinen, ei missään, ikuisesti yli ajan jotain toisenlaista, mitä et tiedä etkä aavistakaan. Jotain joka silti häilähti, hulmahti ylitsesi, yli pääsi juuri nyt. Ja jos päästät irti omista siteistäsi ajan, paikan ja äänten koordinoimalla maanpinnan millimetrikartalla, pelmahdat kuin pulmunen, lintu mikä lie, vapauteen.

Miten niin? Sitä ei tarvitse peräänkuuluttaa, sillä tätä kokemusta ei pohdita jälkikuvien varassa. Kaikki on totta, läsnä, on voimassa jos on, juuri siinä missä kokijakin seisoo, huojuu ja räpiköittää, milloin mitenkään ällistykseltään kestää. Mutta hiljaisuushan se näin on alkanutkin puhua, kun se vetoaa ja haastaa tietoisuudelle mitä tahtoo. Kun se kyselee, miten voit ja miten kestät. Miten siipesi kantavat? Ja sanoo suostutellen: kannattaa kokeilla, niin minä kyllä kannatan — repaleisiakin siipiäsi.

Etkä totisesti enää sillä paikalla tiedä vointiasi etkä kestämistäsi. Mutta sen jotenkin aavistavan varmasti kyllä tiedät, joko avomielisesti tai et — tahdotko tutkailla ääretöntä, vaikka särkymisesi olisi siinä täyttä elämää, täyttä pirstalettasi, pienuuttasi. Vai tahdotko umpimielisesti oman eheytesi tähden sulkea rajasi, pitää pintasi, täyttää ajallisen rakosi omalla kulutusta vastaan taistelevalla tarmollasi — sillä, joka ajan mittaan kuitenkin joutuu antamaan periksi, kun rako ajattomuudessa vain osaltasi menee umpeen?

Hiljaisuus sanelee tarinan

Seikkailija ei kysele, vaan vastaa hiljaa hiljaisuuden kutsuun. Ei ehdottele, esittele itseään, vaan tyytyy tuntumaan, jossa hän itse on jo tunnettu ja käy tuntemattoman kautta yhä enemmän tunnetuksi. Jos on tarve. Paikallaan seisten on kaikki tarjolla yli päänsikin. On tarjolla mykistämään yli tarpeiden.

Uskova mykistyy ja hiljenee rukoukseen. Se on siunauksellinen tila: äänetön avautuminen äärettömyyden tulla. Älkäämme väliäkö siitä, että rukousta jossakin sanailaan hengiltä opetuksen, liturgian, jokahetkisten elämän tarpeitten mukaiseksi suoritukseksi ihmisten edestä. Annetaan olla. Kuunnellaan, mihin hiljaisuus haastaa sanoinkuvaamattomasti äärellään, äärettömyydessään. Se antaa ehkä aikanaan suunvuoron sanalle paikallaan, hiljaisen elämän kieleksi. Mutta ei ole mieltä mennä asioiden edelle, sanoihin ennen hiljaisuutta. Hiljaisuus itse sanelee sanalle alun ja siitä alkavan uuden ihmisen tarinan, jossa kaikki kerrotaan uusiksi, toisin, suhteensa menettäneen ja uudelleen löytäneen ihmisen koko ilolla.

Tämä on jo kristillisen evankeliumin ilosanoman mukaista parannusta: kääntymys mullin mallin. Uusi tapa nähdä ja kuulla, kokea ja tunnistaa olemassaolonsa ajassa ja tilassa. Hiljaisuus joka tempaa jalat alta ja vie siiville, jotka kannattavat, kunnes mätäkäyttävät maahan niin, että kaikki on yhtä maasta tulleen maahan menemistä. Eikä kuitenkaan kuolemaksi vaan uudelleen tommun makuna maittavaksi elämäksi.

Eikä uskomatonkaan säästy vaan kokee varman järkytyksen, oman varmuutensa järkkymisen kautta. Sanomaton äärettömyys tempaa ja tuivertaa, haastaa ja huojuuttaa, kunnes tuntematon tila käy tutuksi — ainakin ihmisten mitalla, jotka joutuvat joustamaan jos eivät säry. Ja jos särkyvät on jo parannuksenkin varaa. Hyvä niin.

Maailman menoa



SISÄTÖISSÄ

Antti Alhonsaari WSOY 1988, 178 s.

Järvenpään seurakuntaopiston pitkäaikainen työntekijä, teol.tri Antti Alhonsaari on kirjoittanut persoonallisen ja samalla kriittisen uskonelämää, eritoten suomalaista luterilaista kristillisyyttä tarkastelevan teoksen, jonka aliotsikkona on: Kangistuneet uskonkäsitykset nurin.

Kirja jakautuu mielekkäästi kolmeen jaksoon. Ensimmäisessä pohjustetaan teemoja yleisellä tasolla: "Sinulla on vakaumus". Toisessa mennään itse asiaan eli nykypäivän uskonelämän ja epäuskon ongelmiin: "Klassiset kysymykset". Kolmannessa kaavailaan lähempänä arkea ja käytäntöä olevia näköaloja: "Tiet eteenpäin".

Kirja alkaa lupaavasti jo esipuheessaan "Tämä kirja". Se ehkä herättää suurempia odotuksia kuin mitä eri luvuissa seuraa. Alhonsaari haluaa puhua suoraan ja selvästi, ensi sijassa juuri nykypäivän kirkosta osin pitkälle vieraantuneille, sekä ulkopuolisille että kirkon "omille lampaille". Lukijaa sinutellaan ensi lehdelta alkaen, samalla kun hieman koulumestari-maisesti todetaan, että "tämä kirja on opas jokaiselle, joka haluaa ryhtyä" — kuten kirjan nimi sanoo — "sisätöihin". Mitä sitten ovat nämä sisätyöt, miten niissä onnistutaan ja onko tässä kysymys puhtaasti teologisesta sielunhoidosta vai jostain muusta, siis aivan yleisestä elämäntaidon oppaasta?

Avaus on naseva ja ilmeisen rehellinen, vaikka jo se herättää kysymyksiä, joita tekijä kyllä nimenomaan sanoo haluavansakin herättää, eikä esitä valmiita vastauksia ja reseptejä. Näin teos paljastuu vaativaksi ja vaikeaksi taiteiluksi "uskon ja tiedon" usein karikkosilla aluevesillä: Toisaalla ankkuroidutaan selkeästi omaan luterilaiseen perinteeseen, toisaalta pyritään ottamaan vakavasti ajassamme etualalla olevat materialistiset, kovan kilpailun, tieteel-

lisyyden ja tehokkuuden vaatimukset. Alhonsaaren yritys ei sittenkään lupavasta alusta huolimatta ole kovin pitkäle "vastapuolta" kuunteleva ja sen esittämiin haasteisiin syventyvä. Itse asiassa on kyseessä jonkun Pascalin, Schleiermacherin ym. klassista perinnettä seuraava kristinuskon puolustus, "puheita sivistyneille uskonnon halveksijoille". Tämä ei sinänsä ole moite. Esi-kuvat vain ovat vaativia ja epäuskoisten argumentit ovat entistä terävämpiä — joskus myös sisäisesti yhä umpikujaisempia.

Ensimmäisen jakson tarkastelut käyvät pitkälle yksin monien ei-teologisten elämäntatsomusoppaiden ja vastaavien "perimmäisiin kysymyksiin" apua tarjoavien teosten kanssa. Niissä painopiste on kyllä enimmäkseen ihmissuhteissa ja emotionaalisissa ynnä eroottisissa pulmissa, jotka Alhonsaari sivuuttaa keskittyessään nimenomaan uskonnolliseen problematiikkaan. Hänen kolme sääntöään (Pidä jalat maan pinnalla — Ole aito — Vastaa itsestäsi) on helppo hyväksyä, mutta yhäkin lähinnä yleisesti kaikkea katsomuksellista ongelmakenttää koskevana: kädenojennus epäuskoisille ja horjuville kirkosta vieraantuneille. Kriittinen lukija voi silti aavistaa niissä "pukinsorkan" — jos siihen tarttuu, voi jäädä kiinni.

Alhonsaaren yrityksen peruspulma lieene epäilijän ja uskontoa vieroksu- van voittamisessa kynnyksen yli. Pelkän sanallisen ja siten väistämättä älyllisvoittoisen tekstin kautta se harvoin onnistuu. Näin tekijä tavallaan syyllistyy itse moittimaansa luterilaisuuden erääseen helmasyntiin: liika puhe älyn tasolla ei juurikaan auta ihmistä syvem- mälle uskon mysteeriiin. Mutta mitkä olisivat vaihtoehdot — kirjan muodossa — tai löytyykö niitä lainkaan? Tunteisiin vetoavan epämääräisen saarnatyylin valitseminen olisi varmasti huono valinta. Autoritäärinen todistelu, kreationis- tien ym. tavoin muka-tieteellisesti ei ole sen parempi.

Kirjan keskeisin anti on sen toisessa jaksossa, joka kyllä on tuttua tekstiä sen ongelmiin aikaisemmin paneutuneille. Heikosti niitä tunteville kysessä on mitä oivallisin oikotie kristinuskon ja eritoten modernin protestantismin nykynäky-

miin. Lisähuomautukset ja lähdeviitteet tarjoavat lisätietoja, niiden avulla voi jatkaa asioihin perehtymistään. Tässäkin jaksossa lähestytään itse ydinkysymyksiä vielä ikäänkuin varoen, asteittain ihmeiden, parapsykologian ja uskontojen moninaisuuden kautta. "Kaiken takana" luvussa, juuri kirjan puolivälissä siirrytään sitten suoraan kynnyksen toiselle puolelle.

Ei kaikki ihmeusko ole vielä oikeaa uskoa. Ei henkimaailman tuleminen ajankohtaiseksi vielä merkitse itse uskonnon aluetta. Ja vaikka uskontoja on monta, eivät ne kaikki voi olla totta, ainakaan samanveroisesti. Kaiken takana alkaa kuitenkin hämmöittää "oikeita aavistuksia" — ja tällä kohtaa lukija on jo "voitettu", tai sitten kadotettu (ilman lainausmerkkejä). Alhonsaari yrittää tehdä oikeutta kahteen suuntaan, perinteiselle kristinuskolle ja samalla uuden ajan länsimaiselle ei-kristilliselle rationalismille. Kyseessä on kaksi toisilleen ytimessään erilaista ja vastakkaista perinnettä. Kutsuin niitä tässä lehdessä kahdeksi uskonnoksi (Katsaus 3/1988).

Moisen vastakkaisuuden edessä on mahdollon välttää kannanottoa. Alhonsaari valitsee sekä ilmeisen rehellisesti että mielekkäin perustein omansa: luterilaisen kirkon kristillisyyden. Protestanttinen perusasentoituma lyö selvästi leimansa kirjan lopulle, joskin pienin "luiskahteluin" mystiikan ja meditaation suuntaan. Taiteilusta on kysymys myös emotionaalisemman pietismin ja rationaalisemman liberalismin välisellä kujalla, ellei sitten trapetsilla. "Ihminen kaipaa uskontoa nyt palavammin kuin koskaan". Totta! Ja se merkitsee tosi vakavaa haastetta myös kristinuskolle, meillä eritoten luterilaiselle valtakirkolle. Etsikon aikaa.

Yksityiselle etsivälle ja kyselevälle lukijalle Alhonsaarella on annettavaa, vaikka lukeminen voikin yhtä herkästi johtaa kirjan kesken jättämiseen kuin syvemmin lähteille hakeutumiseen. Näkemyksissään varmojen toisin ajattelevien parissa, kirkon sisällä ja sen ulkopuolella, hänen teesinsä kuitattaneen nopeasti kielteisesti. Vahinko, sillä tämänkaltainen rehellinen keskustelun virittely on näillä leveysasteilla yhä pahasti kiven takana.

Matti Luoma

KEN ELÄÄ SEN SYÖMÄNKIN PITÄÄ

Kansalaispalkka. Ken elää sen syömänkin pitää. Toim. Ilpo Lahtinen
Ylioppilaspalvelu ry:n julkaisusarja
2/88.

Suomen ylioppilaskuntien liiton sosiaalipoliittinen sihteeri Ilpo Lahtinen on toimittanut artikkelikokoelman kansalaispalkasta. Kirjasen tärkeyttä korostaa se, että kansalaispalkasta on puhuttu paljon tietämättä kuitenkaan mistä puhutaan. Tuoko teos asiaan selvyyttä? Ei vielä riittävästi, mutta se osoittaa, että asia on monitahoinen ja vaikea. Teoksessa ei tietoisesti ole lähdetty vielä kovin pitkälle viedyistä malleista. Tärkeämpää tässä vaiheessa onkin pitää keskustelu avoimena. Teoksessa lähdetään liikkeelle turhankin laajalla haarukalla. Kyösti Pekonen (Kansalainen ja kansalaisyhteiskunta) tarkastelee ensin kansalaispalkkaa valtion ja kansalaisen välisen suhteen näkökulmasta. Seuraavana on Simo Ahon (Vaivannäön ikeestä kansalaiskunniaksi ja ihmisoikeudeksi) artikkeli, jossa hän tarkastelee varsin seikkaperäisesti työn merkitystä ja sen arvostusta länsimaiden historiasa.

MIKSI KANSALAISTULO TÄRVITÄÄN?

Jan Otto Andersson on omassa artikkelissaan (Ajatus toisenlaisesta elämästä) ehdottanut käytettäväksi kansalaistulon tai perustulon nimeä tulosta, joka ilman ehtoja tai jälkikontrollia annetaan kaikille kansalaisille ja joka riittää elämiseen. Mikä on sitten perustelu, miksi tällaisen tulon jakamiseen kaikille on siirryttävä? Perustelut ovat eri kirjoittajilla hieman erilaisia, mutta tärkeimmiksi voidaan luetella seuraavat:

— palkkatyötä ei tulevaisuudessa enää riitä kaikille, mikä merkitsee selvää

- jakoa työssäkäyviin ja erilaisten tukien varassa eläviin uloslyötyihin tai muuten lipsahaneisiin ihmisiin
- sosiaalipoliittiset järjestelmät eivät ole aukottomia ja ne ovat leimaavia, tarpeetonta kotitalouksien kontrollia sisältäviä ja niitä on jo lähes mahdoton viidakko.

Kansalaistulo merkitsee olennaisesti sitä, että kansalaisten toimeentulo selkeästi irroitetaan heidän mahdollisuuksistaan saada ansiotyötä. Ihmisten elämä tulisi näin riippumattomammaksi siitä, mikä on heidän kykynsä pitää puolensa markkinoilla.

ONKO KANSALAISTULON TOTEUTTAMINEN MAHDOLLISTA?

Teoksen länsisaksalaiset kirjoittajat Mückenberger, Offe ja Ostner (Valtion takaama perustulo — tämän päivän sosiaalipolitiikka) pitävät perusturvan takaamista nyt jo rahoituksellisesti mahdollisena Länsi-Saksassa. Heillä on keskustelun pohjana oma jokseenkin selkeä malli. Suomalaiset epäilyt heittää mukaan Sosiaaliturvan keskusliiton toiminnanjohtaja Ruohonen (Kansalaispalkan tulevaisuus). "Riittävän suuruisena ja toimeentulon turvaavana kansalaispalkka on aivan liian kallis". Hänen mukaansa asian tiellä on myös esteitä siinä mielessä, ettei enemmistö suomalaisista vielä ymmärrä palkkatyöstä vapautumisen pyrkimystä. Tältä osin kes-

kustelu jää ilmaan, koska lähtökohdaksi ei ole tarjottu mitään tiettyä ratkaisumallia.

VISIO

Matti Virtanen esittää omassa artikkelissaan (Vallan kumous) vision tehtaasta studioon. Tehdas on monistuskone ja studio tuottaa prototyyppejä. Edellinen vaihe automatisoituu ja jälkimmäisen merkitys kasvaa. Tieto ja ideat ratkaisevat entistä enemmän. Virtasen mielestä kansalaistulo laskisi työn hintaa markkinoilla ja heijastuisi tuotteiden ja palveluiden hintoihin. Työnantaja saisi siis työntekijänsä kansalaistulon verran halvemmalla. Tästä olisi seurauksena studiovyöhykkeen kasvu (työvaltaisuuden kasvu). Samalla nousisi kannattavuusrajan yläpuolelle valtava määrä sellaista studiotyötä, josta maksetaan nyt liian vähän: tutkijoita, free-lance-toimittajia, kirjailijoita, partureita, perhepäivähoitajia jne. Tämä merkitsisi ylipäätään sitä, että yksittäiset kansalaiset ja pienyhteisöt voisivat itse organisoida kaikkea mahdollista tarpeellista toimintaa. Tässä on mielestäni arvokas näkökohta, jota ei painoteta riittävästi. Kansalaistulo vaikuttaisi elävöittävästi koko kulttuuriin, koska se mahdollistaisi laajemmassa määrin erilaisen taiteellisen, tieteellisen ja sosiaalisen toiminnan. Ja tämä jos mikä on perustelu kansalaistulon puolesta.

RC

KIRJOKANSI — UUSI KOHTAAMISPAIKKA KESKELLÄ HELSINKIÄ

Helsingin keskustassa on avattu uusi kirjakauppa ja kahvila Kirjokansi, joka tarjoaa viihtyisät ja asianmukaiset tilat kirjaostoksille, aatteelliselle pohdiskelulle ja kohtaamiselle. Pienimuotoinen kulttuurikeskus koostuu kirjakaupasta, kahvilasta sekä teknisin laittein varustetusta n. 20 hengen kokoustilasta, jota voi vuokrata.

Kirjakaupasta löytyy monipuolinen valikoima kirjoja uskonnosta, filosofiasta sekä vaihtoehtoisen ja laajemman elämäntavan alalta ja ihmisen matkasta kos-

moksessa. Valikoimaan kuuluvat myös kaunokirjallisuus, taidejulisteeet, kortit ja musiikkikasetit.

Kahvila tarjoaa kahvileipää, voileipiä sekä herkullisia lämpimiä lounasannoksia. Se palvelee myös laajalla valikoimalla päivä- ja aikakauslehtiä.

Kirjokannen omistaa Ruusu-Ristin kirjallisuusseura ja se on avoinna arkin ja lauantaisin klo 9—18, tarvittaessa myös muulloin. Osoite on Merimiehenkatu 28, 00150 Hki, puh. 635 878.

LUOVA MUUTTUMINEN

Löytävä muuttuu — muuttuva löytää. Kurssilla pyritään alustuksilla ja keskittymisharjoituksilla omien luovuuskokemusten tiedostavaan kokemiseen ja hyödyntämiseen. Kurssi on tarkoitettu luovaa toimintaa harjoittaville tai siitä kiinnostuneille. Kokoon-tumiset ovat MAANANTAIkurssilla 30.1. lähtien klo 16.30—19.00 (ei 20.2. ja 27.3.) ja LAUANTAIkurssilla 4.2. lähtien klo 10—12.30 (ei 25.2. ja 25.3.) 10 kertaa.

Kurssipaikka on Kasarmikatu 19. Ohjaajana toimii fil.lis. Markku Graae, joka on 15 vuotta toiminut INKA-seminaarin luovuuden opettajana ja vetänyt monia luovan muuttu-misen kursseja.

Kurssimaksu on 500 mk (jäseniltä 470 mk) ja se suoritetaan viikkoa ennen kurssin alkua Kriittisen korkeakoulun ps-tilille 715 56-0. Peruutusmaksu on 50 mk. Ilmoittautumiset puh. 624 977. Yhteistyössä OK-opintokeskuksen kanssa.

Filosofian luento- ja
keskustelukurssi
AJASTA IRTI —
PAKOON
TODELLISUUTEEN
jatkuu.

Kevätlukukaudella pohditaan, mistä tulevat ja mitä tarkoittavat suomen kielen sanat maailma, ajattelu, tietäminen, mahdollisuus...

Millaista filosofiaa suomen kielen pohjalta voisi kehittyä?

Kurssi on avoin sekä vanhoille että uusille osallistujille. Kokoon-tumiset ovat Kasarmikatu 19:ssä klo 19.15—21.45 maanantaisin 30.1. lähtien 10 kertaa (ei 20.2. ja 27.3.).

Ohjaajana toimii yht.kand. Eero Ojanen. Kurssimaksu on 390 mk (jäseniltä 360 mk) ja se suoritetaan viikkoa ennen kurssin alkua Kriittisen korkeakoulun ps-tilille 715 56-0. Peruutusmaksu on 50 mk. Ilmoittautumiset puh. 624 977. Yhteistyössä OK-opintokeskuksen kanssa.

**MUISTA, UUSI VUOSI,
UUDET KATSAUKSET!**

**TARVITSETTEKO
KOULUTUSTILOJA?**

Kriittinen korkeakoulu vuokraa keskustasta Kasarmikatu 19 n. 50 hengen luentosalia edullisesti.

Tiedustelut puh. 624 977

**ÄLÄ UNOHDA
KATSAUKSEN TILAUSTA!**

 **ma**
kom posti



SAPATTIKOULUTUS

Sapattikoulutus on kurssi henkistä uupumista vastaan. Se alkaa helmi-maaliskuun vaihteessa ja päättyy joulukuussa. Kurssi on tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuoltoalan työntekijöille ja muillekin, joiden työkaluna on vuorovaikutus. Kurssi koostuu internaattijaksoista, viikottaisista ryhmäistunnoista ja luovasta toiminnasta.

Tavoitteena on hyödyntää omat voimavarat, päästä uusien kokemusten äärelle ja löytää ilo ihmisenä olemisesta.

Ohjaajana toimii valt. kand. Keijo Tahkokallio.

Kurssista ja hakumenettelystä tiedotetaan tarkemmin tammikuun 1989 alussa.

SELUNHAVAINTO-KURSSI (20 tuntia)

Kurssilla pyritään erilaisten sielunlaatujen ja -tilojen tunnistamiseen ryhmässä käytävän keskustelun avulla. Tavoitteena on luoda uutta käsitteistöä ja ymmärrystä sielunelämän ilmiöihin. Kurssi soveltuu sellaisille henkilöille, jotka työkseen ovat vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa.

Kurssin vetäjinä toimivat
FK, psykologi Liisa Kiesiläinen
YTK Esko Paakkola

Kurssipäivät ovat tiistait 17.1, 31.1, 7.2., 21.2., 28.2., maanantait 13.3., 20.3., 3.4., 17.4., ja tiistai 25.4., kaikkina päivinä klo 16.30—18.00 Kriittisellä korkeakoululla Kasarmikatu 19.

Kurssimaksu 350 mk, Kriittisen korkeakoulun jäseneltä 320 mk. Kurssille voidaan ottaa 12 henkilöä.



Millipede

KRIITTINEN TILA AVATTU

Kriittisen korkeakoulun toimitiloissa Kasarmikatu 19 on avattu galleria. Kriittisessä tilassa ei ole rajoja — se antaa mahdollisuuksia erilaisten todellisuuksien kohtaamiseen.

Ensimmäisen näyttelyn taiteilijat ovat tamperelaiset Helinä Hukkataival ja Kirsti Tuokko sekä ryhmä Jussi Vihunen, Ilona Silenti ja Jukka Lommi, joka esittelee tuoleja — Millipede Milanossa.

Näyttely on avoinna 11.—30.12.88 ma—pe klo 11—16 ja la—su klo 12—16.

Näytteillepanosta kiinnostuneita pyydetään ottamaan yhteyttä Terttu Lemströmiin puh. 624 977 klo 9—16.

*Katsaus ja Kriittinen korkeakoulu
toivottavat lukijoilleen ja ystävilleen*



*Hyvää Joulua
ja
Onnellista Uutta Vuotta*